

III

PÓŁNOCNA STRONA BLOKU ŚRÓDRYNKOWEGO

1. STRATYGRAFIA NAWARSTWIEN KULTUROWYCH

Przed północną krawędzią kompleksu zabudowy śródrynkowej przeprowadzono badania poprzedzające zakładanie sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej. Założenie instalacji wymagało wykonania w różnym czasie trzech wykopów. Dwa z nich, oznaczone symbolami VI/A i VIa/A oraz połączony z nim VIb/A, przebiegały w przybliżeniu równolegle do linii zabudowy bloku śródrynkowego. Od tych wykopów wyprowadzono prostopadle na południe rowy pod instalację przyłączy do budynków. Odkrywki miały zróżnicowaną głębokość, dając różne, nie zawsze optymalne, możliwości wglądu w układ nawarstwień. Pozioma eksploracja warstw była, z powodów technicznych, niemożliwa, natomiast analizę stratygrafii przeprowadzono w obrębie trzech, w przybliżeniu równoległych, przekrojów pionowych odległych od siebie o 0,30-4,00 m. Przy dokumentowaniu nawarstwień podjęto próbę ich synchronizacji (ryc. 70).

Poza tym przy północno-wschodnim narożu bloku śródrynkowego wykonano wykopy o numerach porządkowych VII/A, VIIa/A, VIIb/A, VIIc/A i VIII/A.

Wykopy VI/A, VIa/A i VIb/A

Wykop VI/A, pod gazociąg, przebiegał w odległości 9-12 m od linii północnej fasady bloku śródrynkowego. Jego długość osiągała 122,5 m, przeciętna szerokość 1,5 m, a maksymalna głębokość 2,14 m. Analizę i dokumentację stratygrafii zachowanych reliktów prowadzono wykorzystując linię pomiarową wytyczoną od W na E. Wykopowi temu towarzyszyło 11 odkrywek pod przyłącza gazowe do budynków. Wykop VIa/A, założony w odległości 2-6 m na południe od poprzedniego, związany był z wymianą rur kanalizacyjnych. Wytyczono go przed linią zabudo-

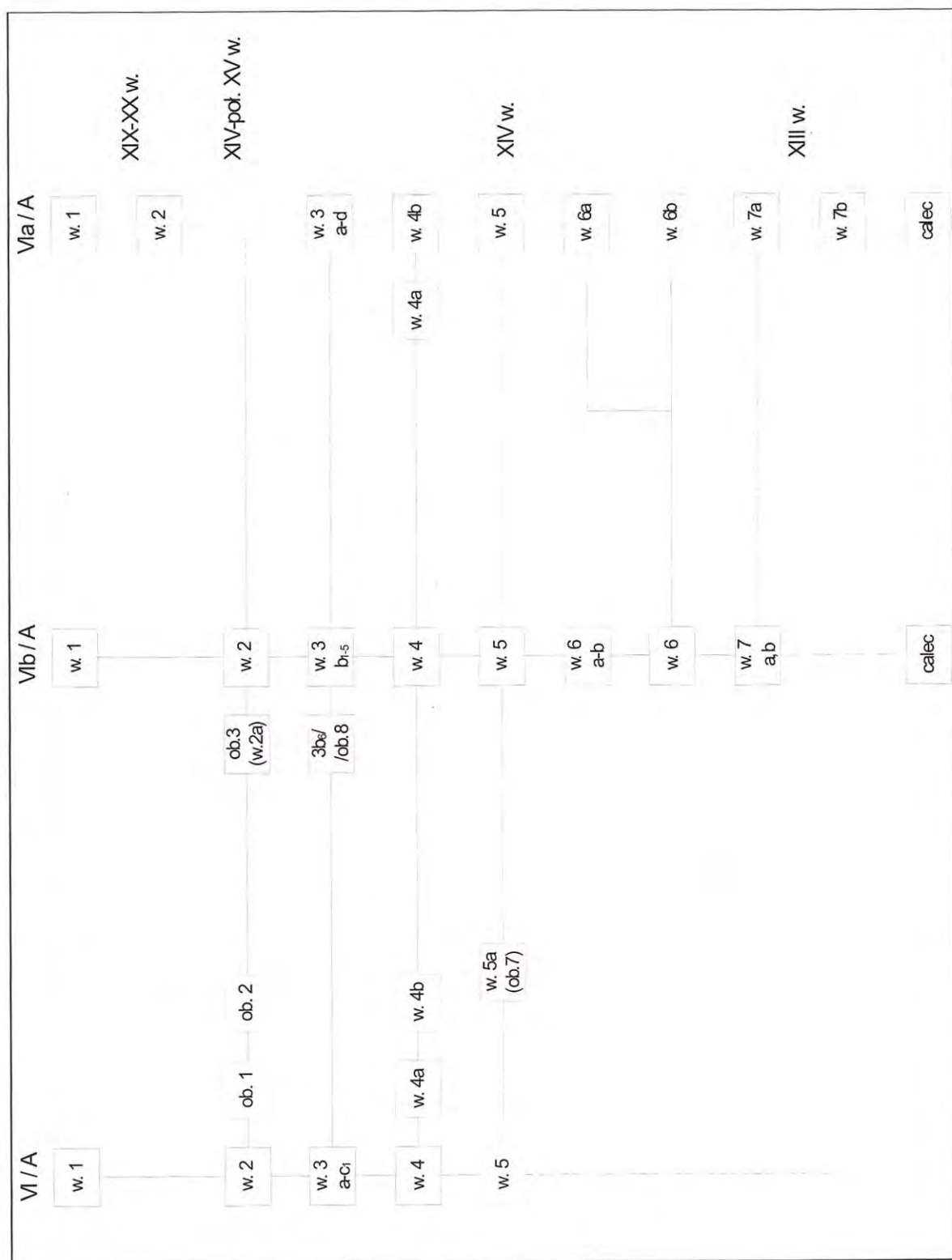
wy, przy czym kraniec zachodni oddalony był od fasady o 5 m, a kraniec wschodni o 8,40 m. Jego długość wynosiła 124,3 m, szerokość przeciętnie 3 m, a maksymalna głębokość osiągała 4,8 m. Wykop przebiegał po starszym rowie pod sieć kanalizacyjną, w związku z czym większość zawartych w nim nawarstwień była przemieszana. Szerokość wykopu była nieco większa w jego dolnej partii, co umożliwiło rejestrację zachowanych tam poziomów kulturowych. Poza wykopem, wzdłuż frontu zabudowy, wykonano także 8 odkrywek pod przyłącza instalacji wodno-kanalizacyjnych do budynków bloku śródrynkowego. Wykop VIb/A powstał przez poszerzenie na północ istniejącego już wykopu VIa/A, w celu założenia instalacji wodociągowej. Jego głębokość osiągała 2,6 m, a szerokość wahała się w granicach 0,3-0,7 m.

Naturalną pokrywę gruntu odsłonięto w wykopie VIa/A. Tworzyły ją piaski oznaczone jako warstwa 8 (ryc. 71).

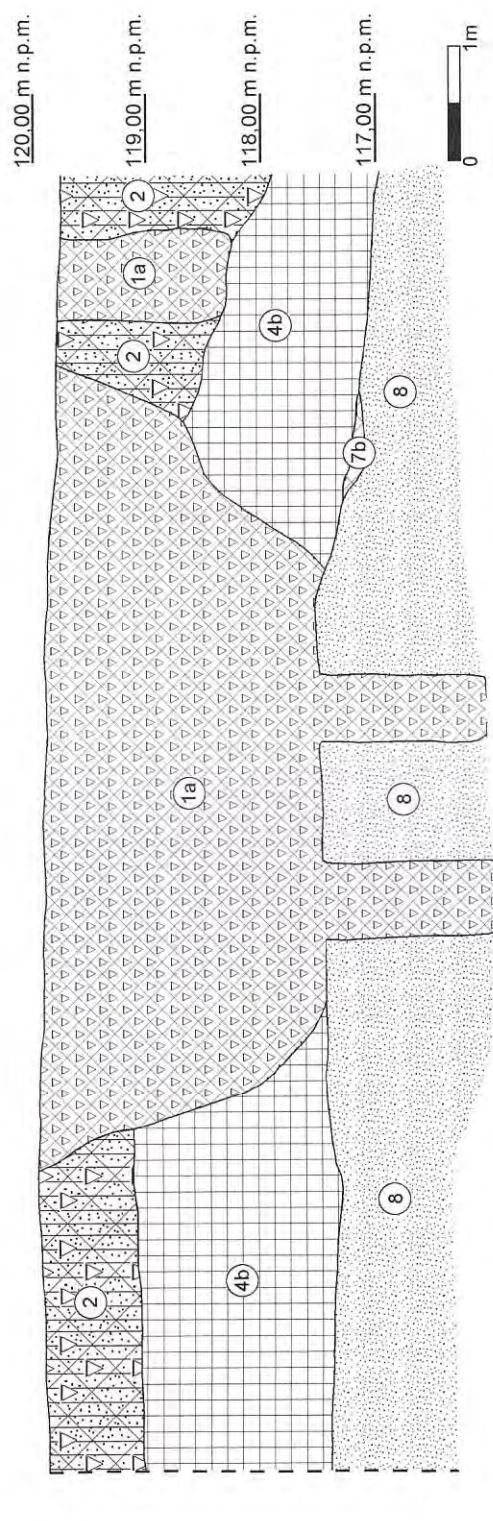
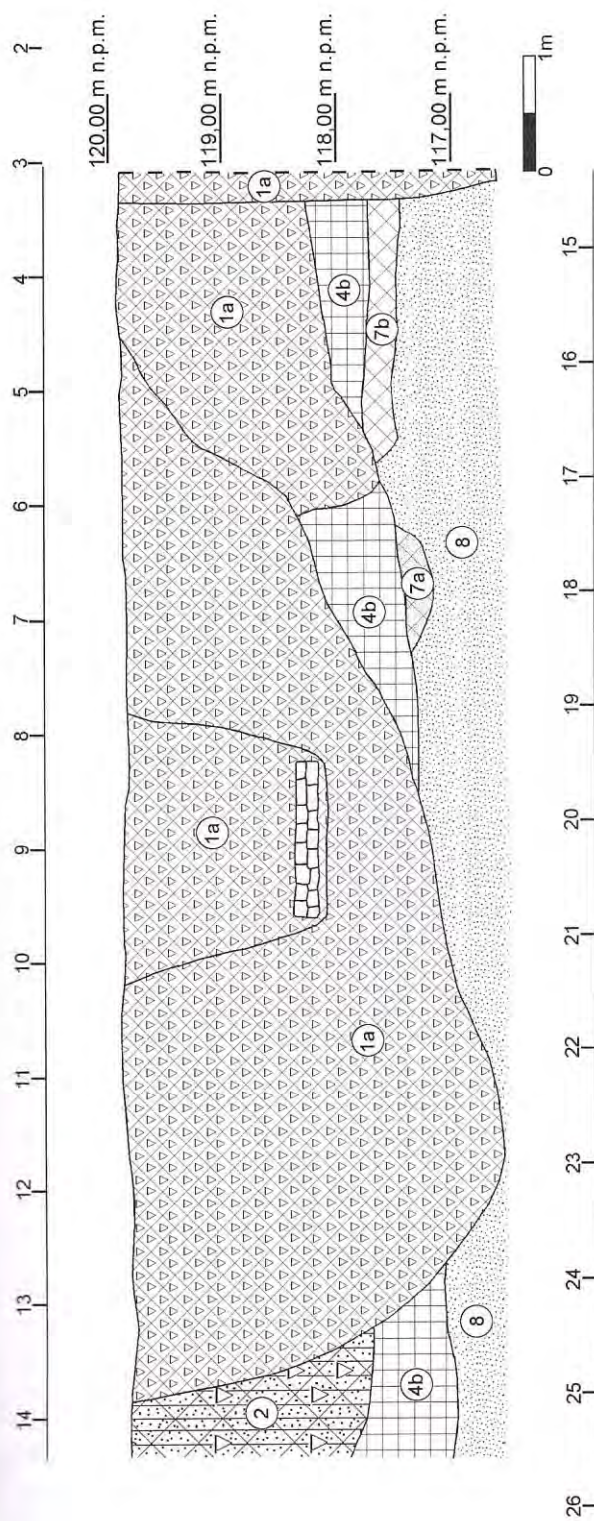
Warstwa 7b – odkryta w tymże wykopie, nienaruszona, silnie spiaszczona gleba z wtrąceniami żelazistymi w spągu, określającymi poziom wmywania. Częściowo zniszczony poziom próchniczny miał miąższość dochodzącą do 0,2 m. Strop pierwotnego humusu osiągał przy zachodnim krańcu wykopu wys. 117,65-117,70 m n.p.m., a przy wschodnim ok. 117,40 m n.p.m.

Warstwa 7a w wykopie VIa/A – wystąpiła lokalnie, na metrach 6-8. Tworzyła ją przemieszczona i przemieszana, spiaszczona próchnica zawarta w wyraźnym zagłębieniu, w stropie piasków podłoża. Miąższość tej warstwy dochodziła do 0,24 m.

Jako warstwę 7a-b w wykopie VIb/A oznaczono jamę mieszczącą się w tej samej pozycji stratygraficznej, częściowo uchwyconą przy zachodnim krańcu wykopu, na metrach 0-4. Jej dna nie osiągnięto, a odkryta część była zagłębiona poniżej poziomu calca. Wypełnisko, zarejestrowane na poziomie bezwzględnym 117,00-117,20 m n.p.m., stanowiła ciemnobrunatna, ilasta mierzwa (7b) z dużą ilością substancji organicznych. Jej grub. wynosiła 0,20 m. Na metrach 0-3 mierzwę przykrywała

Ryc. 70. Wrocław. Rynek. Schemat stratygrafii nawarstwień przed północną ścianą bloku śródmiejskiego. Legenda jak na ryc. 6. Rys. I. Wysocka
Abb. 70. Breslau. Ring. Schema der stratigraphischen Schichtenfolge vor der Nordwand des Mittelmarkblocks. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 6. Gez. von I. Wysocka

Ryc. 71. Wrocław. Rynek. Wykop VIa/A, przekrój północny na metrach 3-23. Legenda jak na ryc. 8. Rys. M. Szczecińska
Abb. 71. Breslau. Ring. Grabungsfläche VIa/A, Nordaufriß der Meter 3-23. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von M. Szczecińska

warstwa szarego piasku (7b) osiągająca grub. 0,06 m. Wysypała ją w celu uporządkowania powierzchni na zasypanej jamie.

Warstwa 6 w wykopie VIb/A (ryc. 72-77) oznaczona jako 6b w wykopie VIa/A – została wyróżniona na niemal całej długości wykopu, na metrach 16-18, 22-31, 34-38, 49-61, 68-117. Tworzyła ją szara próchnica ze zróżnicowanym lokalnie udziałem piasku i mierzwy oraz z dużą ilością fragmentów organicznych. W partii zachodniej przeważała zdecydowanie domieszka piasku, natomiast w części środkowej i wschodniej (od metra 79 do końca wykopu) zaznaczył się duży udział mierzwy. Między metrami 84-86 w warstwie tej wystąpiło nagromadzenie wypalanej gliny schudzonej domieszką organiczną, z odciskami drewna, pochodzącej ze zniszczonej konstrukcji ryglowej. Zarejestrowana miąższość tej warstwy dochodziła do 0,62 m. W wykopie VIa/A na metrach 68-71 warstwę stanowiła piaszczysta próchnica z licznymi otoczkami ($0,02 \times 0,02 - 0,01 \times 0,04$ m) i dużymi fragmentami cegieł, które tworzyły rodzaj utwardzonej powierzchni. Jej miąższość wynosiła 0,1 m.

Chronologia – XIII w., na podstawie stratygrafii.

Warstwa 6a (w wykopie VIa/A) – przykrywająca utwardzenie powierzchni warstwa ciemnoszarej i szarej mierzwy, lokalnie z dużą domieszką drewna i węgla drzewnych. Jej miąższość wynosiła maksymalnie 0,4 m.

Chronologia – XIII w., na podstawie stratygrafii.

Warstwa 6ab (obiekt 9) w wykopie VIb/A – wyróżniona na metrach 77-80, związana z powstaniem, funkcjonowaniem i likwidacją obiektu zagłębionego w warstwę 6. Obiekt miał formę jamy o szer. 3,10 m. Jej ścianki były strome, a głęb. przekraczała 0,46 m. Niższą część jamy wypełniała warstwa 6b – mierzwa przemieszana z piaskiem, lokalnie z dużą zawartością ścinków drewna i fragmentów skóry. W odległości 0,25 m od ścianki wschodniej stwierdzono czworokątną w przekroju ($0,22 \times 0,32$ m) belkę leżącą w linii SW-NE. Belka pochodziła z rozebranej konstrukcji ryglowej. Wyższą część zasypiska jamy tworzyła warstwa 6a – szary piasek z dużą zawartością próchnicy. Jamę można uznać za pozostałość piwniczki, funkcjonującej wewnątrz kramu.

Chronologia – XIII w., na podstawie stratygrafii.

Warstwa 5. W wykopie VIa/A była najstarszym zarejestrowanym śladem działalności człowieka. Wystąpiła w zachodniej i środkowej części wykopu, na metrach 0-32, 42-45 i 64-67. Spagu warstwy nie osiągnięto. Mieścił się on poniżej dna wykopu, którego rzędna w strefie zachodniej wynosiła ok. 118,00 m n.p.m., a w części wschodniej ok. 118,75 m n.p.m. Strop warstwy był nierówny, wynosząc się miejscami ponad 119,00 m n.p.m., a grub. przekraczała 0,96 m. Tworzyła ją brunatna mierzwa z domieszką szarego piasku, z pojedynczymi otoczkami, drobnymi grudkami gruzu ceglano-wapiennego oraz spalonego drewna. Tylko na metrze 11 otoczki wystąpiły w układzie zwartym, w formie owalnego skupienia o wymiarach $0,40 \times 0,55$ m. Tak zachowany relikty bruku tworzyły kamienie o wymiarach w rzucie poziomym od $0,04 \times 0,06$ do $0,24 \times 0,38$ m. Bruk wyznaczał nawierzchnię o wysokości bezwzględnej ok. 119,00 m n.p.m.

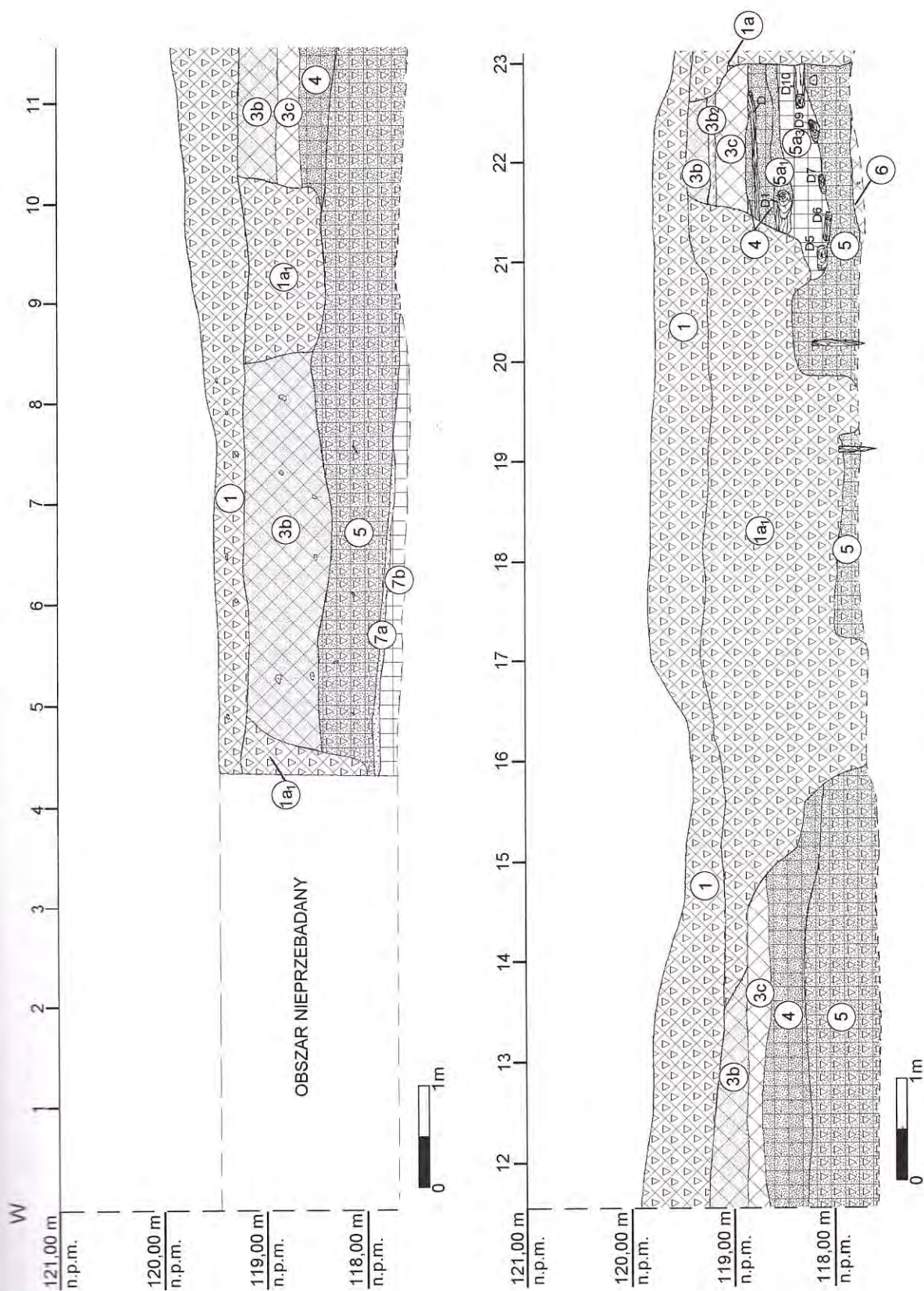
W wykopie VIb/A, a więc w odległości 4-7 m na południe, tę samą warstwę mierzwy odkryto w zachodniej części profilu, na metrach 0-22. Miała w tym miejscu zabarwienie brunatnoszare i zawierała domieszkę piasku oraz drobne grudki gruzu ceglano-wapiennego. Jej maksymalna grub. sięgała 0,88 m.

W wykopie VIa/A jako warstwę 5 oznaczono szary piasek z niewielką domieszką próchnicy. Wystąpiła ona w środkowej i wschodniej partii odkrywki, między 11 a 115 m. Jej miąższość sięgała 0,28 m. Na metrach 71 i 72 w warstwie stwierdzono relikty konstrukcji drewnianej w postaci pionowego kołka i przylegającej do niego od północy, silnie zniszczonej, ustawionej na sztorc dranicy. Kołek, okrągły w przekroju, o średn. 0,08 m, zachował się na dług. 0,52 m. Na dolnym odcinku dług. 0,18 m był zaostroszony. Prostokątna w przekroju dranica ($0,01 \times 0,02$ m) przetrwała także na dług. 0,52 m. Stan zachowania konstrukcji nie dał podstaw do jej interpretacji. Warstwa 5 wydaje się pełnić funkcję podsypu, być może wykonanego w związku z budową na tym poziomie obiektów drewnianych.

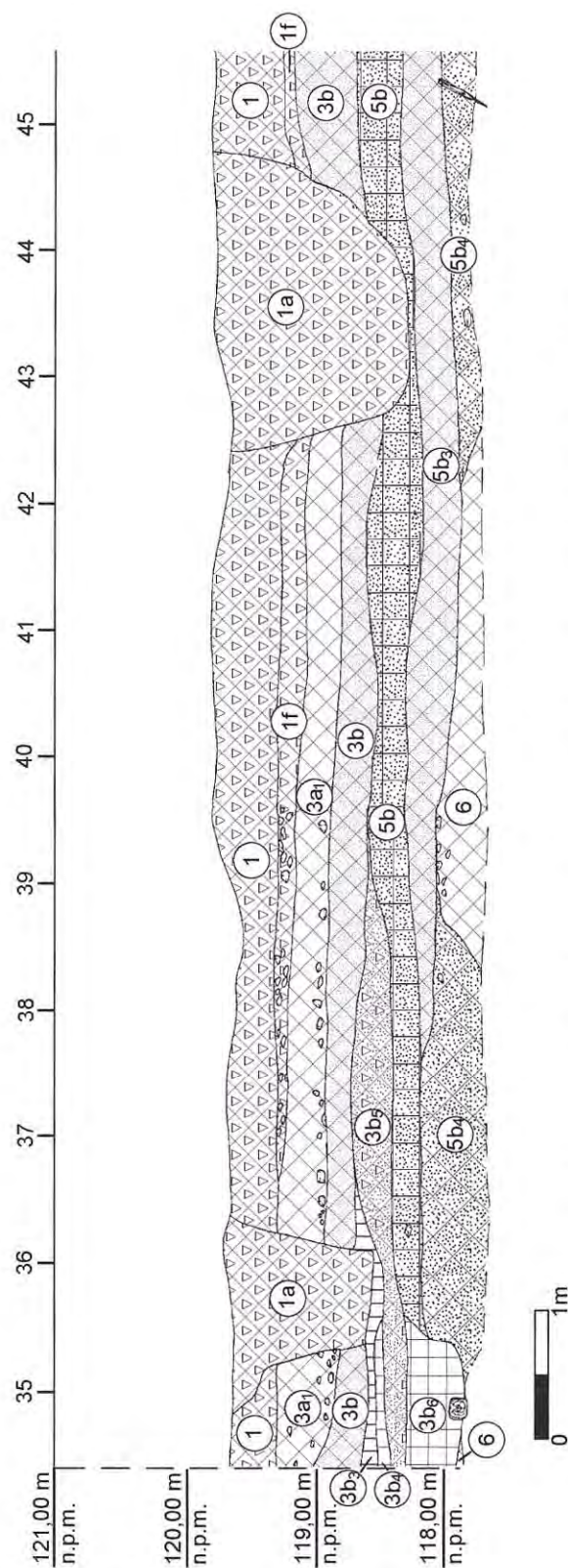
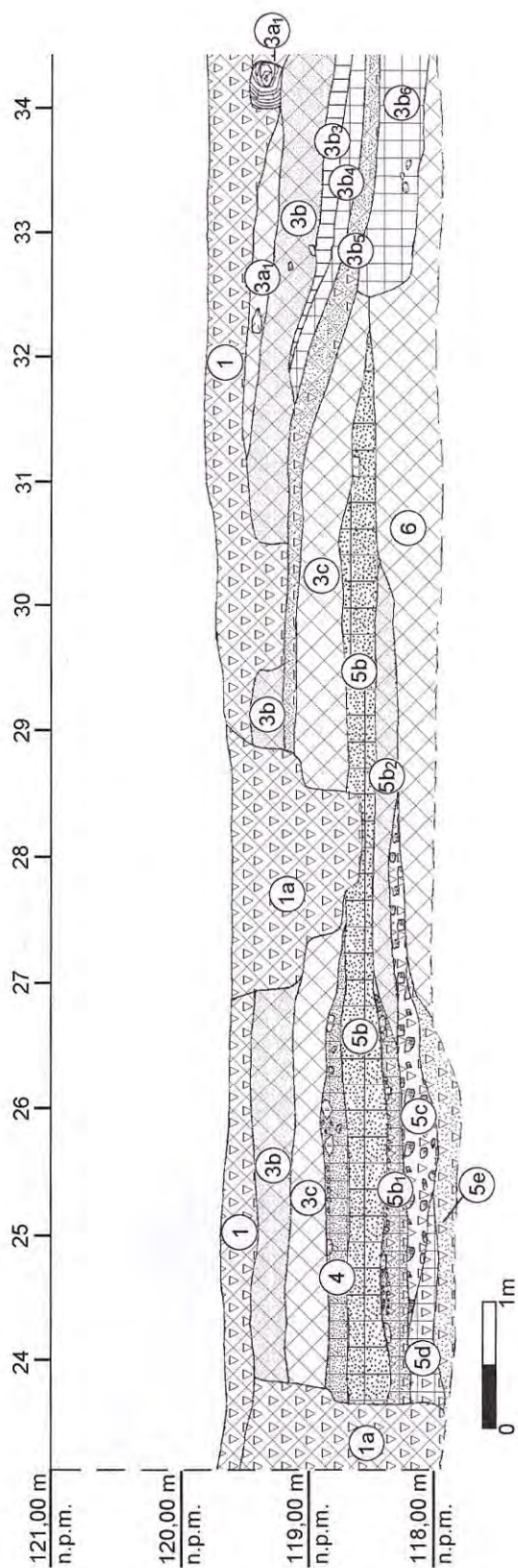
Zespół warstw 5a (obiekt nr 7) zidentyfikowany w wykopach VIa/A i VIb/A – stratygraficznie umieszczony w stropie warstwy 5, wystąpił na metrach 20-24. Powstał w wyniku realizacji i przebudowy konstrukcji drewnianej służącej zapewne jako kram. Zachowana długość obiektu w linii E-W wynosiła 2,3 m, a krawędź wschodnią niszczyły późniejsze wkopy. Brak obiektu po wschodniej stronie wkopów świadczy, że nie był on dłuższy niż 3,2 m. Zasięg w linii N-S przekraczał 3,5 m. Konstrukcję umieszczono w zagłębieniu schodzącym na 0,70 m poniżej stropu warstwy 5. Na płaskim dnie odkryto relikty podłogi z dranic. W wykopie VIa/A stwierdzono 3 dranice ułożone w linii zbliżonej do osi N-S, z odchyleniem na W. Uchwyciono je na dług. 0,90 m, a odstępy między nimi osiągały 0,05 m. Szerokość dranic mieściła się w przedziale 0,19-0,34 m, a grub. 0,11-0,15 m. W wykopie VIb/A odpowiadało im 5 dranic o szer. 0,25-0,31 m, grub. 0,6-0,11 m. W wykopie VIa/A na dranicach podłogi, prostopadle do nich, leżała przemieszczona belka przyciesiowa lub stojak z konstrukcji ściany szkieletowej. Była to połowizna o średn. 0,25 m, zarejestrowanej dług. 0,78 m. Na końcu belki stwierdzono gniazdo czopowe o szer. 0,10 m, zachowanej dług. 0,07 m, głęb. 0,08 m. Opisane elementy drewniane przykrywała warstwa 5a₃, złożona z brunatnej, tłustej mierzwy z bardzo dużym udziałem wiórów drewna. Wypełniała ona zagłębioną część kramu płatem o grub. 0,52 m. Na mierzwie i zawarte w niej relikty konstrukcji nakładała się warstwa 5a₂. Stanowiła ją szara, ilasta próchnica z niewielkim udziałem ścinków drewna. Warstwa 5a₁ wypełniała strop obiektu. Jej grub. wynosiła 0,24 m. Tworzyła ją jasnoszara, silnie piaszczysta próchnica z pojedynczymi grudkami gliny i gruzu ceglano-wapiennego. W obu wykopach stwierdzono w niej pojedyncze, luźne fragmenty dranic.

Na metrach 14-15 (w wykopie VIb/A), w odległości 0,70 m od reliktyw podłogi, stwierdzono dwa kołki białe w podłożu w odległości 1,03 m od siebie. Kołek zachodni, o przekroju $0,08 \times 0,08$ m, zachował się na dług. 0,40 m. Położony na wschód od niego zachował się na dług. 0,56 m. Jego prostokątny przekrój miał wymiary $0,06 \times 0,08$ m. Dolne końcówki obu kołków były zaciosane z czterech stron, a górne złamane. Ich lokalizacja w pobliżu opisanego niżej obiektu nr 7 (warstwa 5a) pozwala przypuszczać, iż wiązały się z jego funkcjonowaniem – być może stanowiły pozostałość przybudówki lub podcienia.

Inwentarz warstwy 5: 82 skorodowane przedmioty metalowe; 1 podkowa żelazna; 1 ornamentowana i 1 niezdobiona

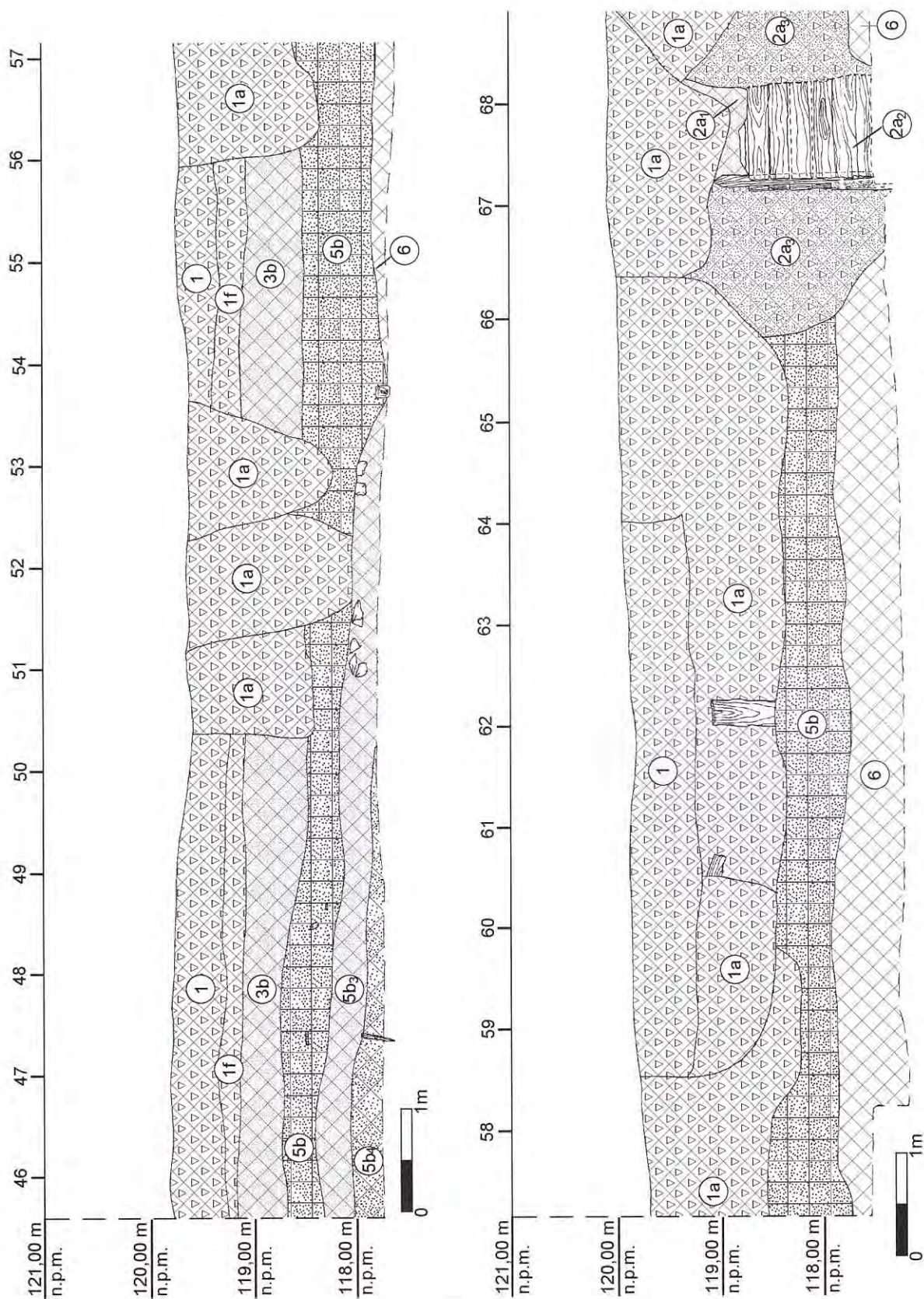

Ryc. 72. Wrocław. Rynek. Wykop VIb/A, przekrój północny, metry 1-25. Legenda jak na ryc. 8. Rys. M. Szczecińska
Abb. 72. Breslau. Ring. Grabungsfläche VIb/A, Nordaufriß, Meter 1-25. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von M. Szczecińska

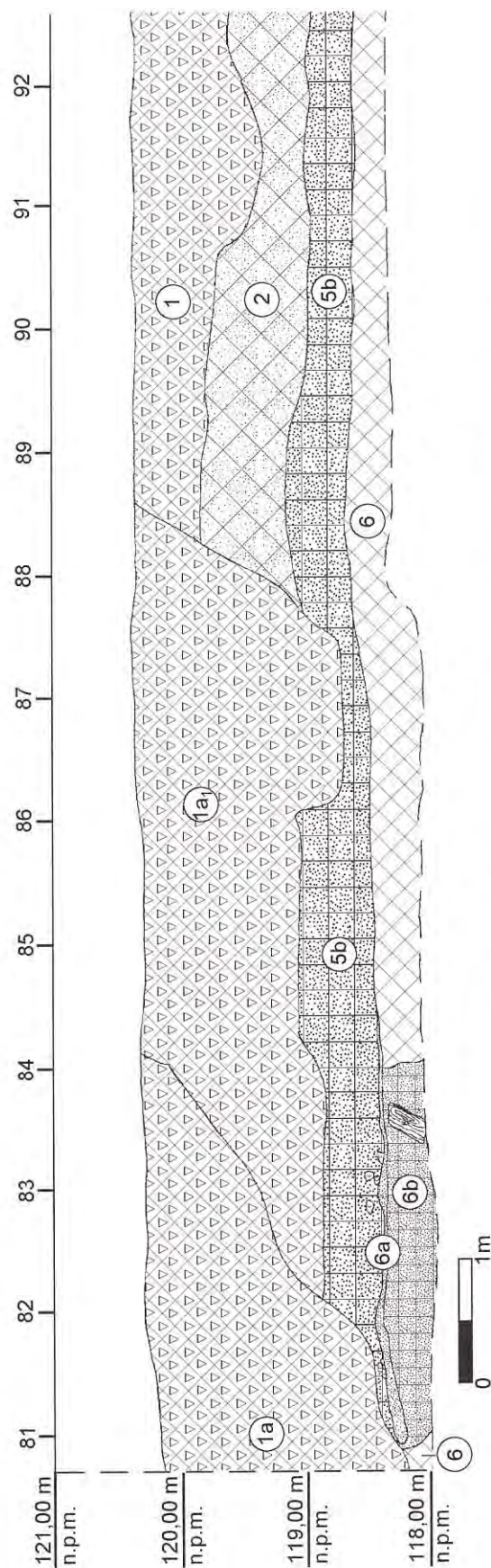
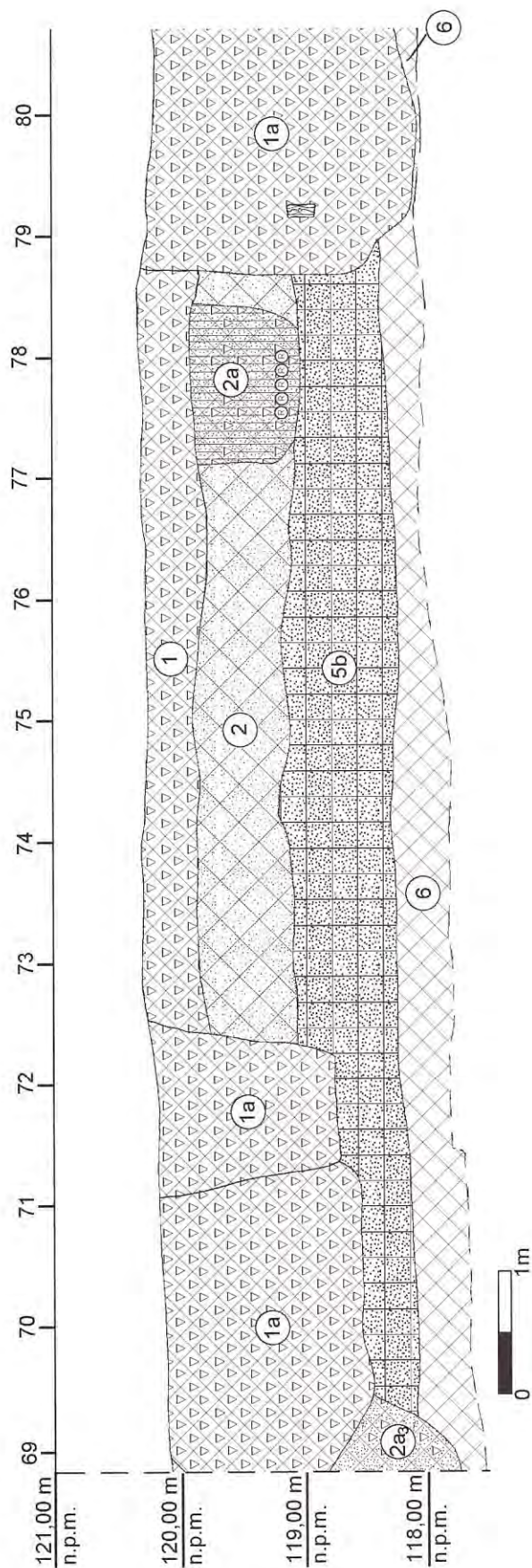

Ryc. 73. Wrocław. Rynek. Wykop VIb/A, przekrój północny, metry 24-45. Legenda jak na ryc. 8. Rys. M. Szczecińska

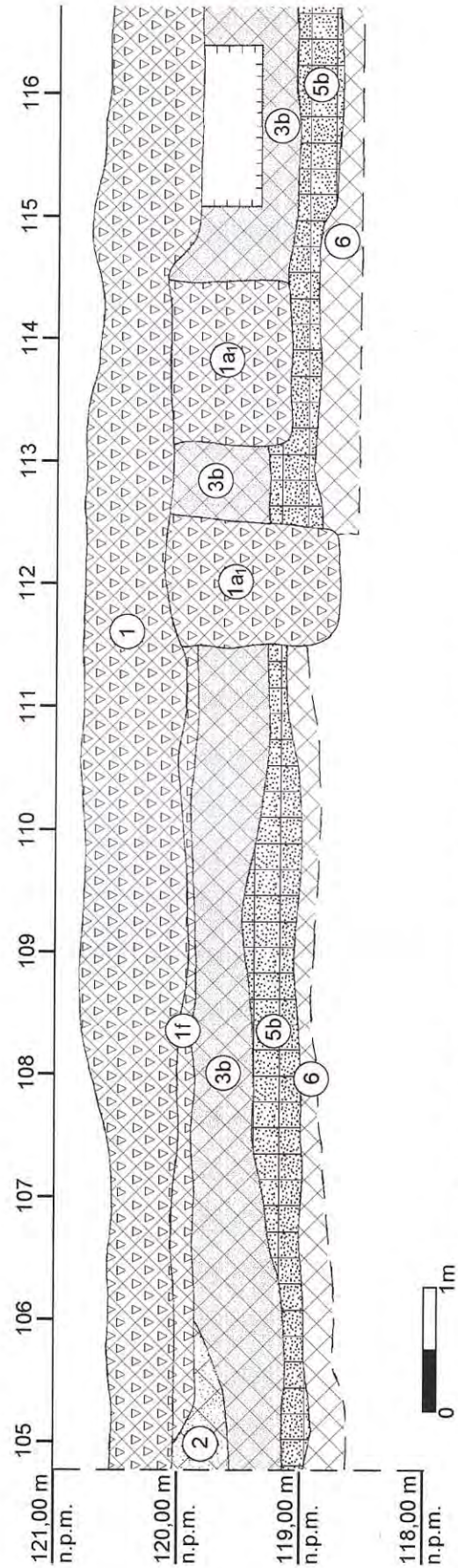
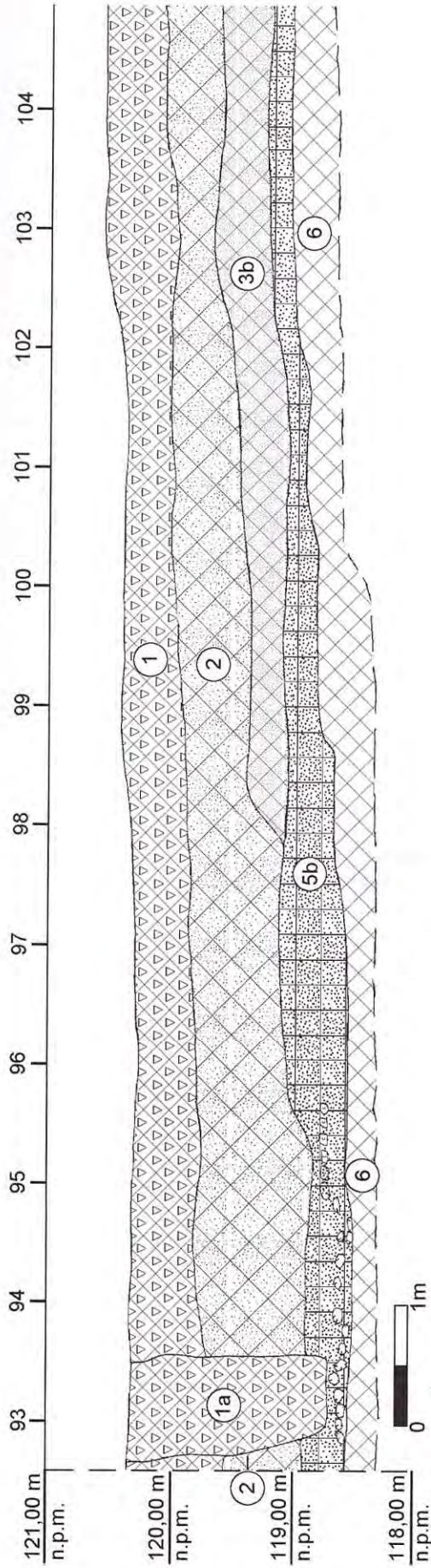
Abb. 73. Breslau. Ring. Grabungsfläche VIb/A, Nordaufriß, Meter 24-45. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von M. Szczecińska

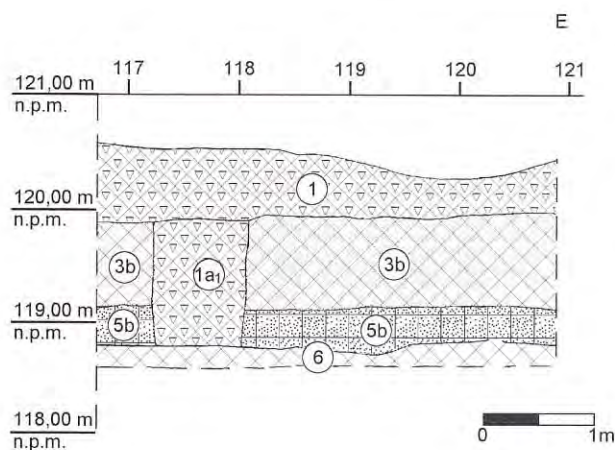
Ryc. 74. Wrocław. Rynek. Wykop VIb/A, przekrój północny, metry 46-68. Legenda jak na ryc. 8. Rys. M. Szczecińska
 Abb. 74. Breslau. Ring. Grabungsfläche VIb/A, Nordaufriß, Meter 46-68. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von M. Szczecińska

Ryc. 75. Wrocław. Rynek. Wykop VIb/A, przekrój północny, metry 69-92. Legenda jak na ryc. 8. Rys. M. Szczecińska
Abb. 75. Breslau. Ring. Grabungsfläche VIb/A, Nordaufriß, Meter 69-92. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von M. Szczecińska

Ryc. 76. Wrocław. Rynek. Wykop VIb/A, przekrój północny, metry 93-116. Legenda jak na ryc. 8. Rys. M. Szczecińska
Abb. 76. Breslau. Ring. Grabungsfläche VIb/A, Nordaufriß, Meter 93-116. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von M. Szczecińska

Ryc. 77. Wrocław. Rynek. Wykop VIb/A, przekrój północny, metry 117-121. Legenda jak na ryc. 8. Rys. M. Szczecińska Abb. 77. Breslau. Ring. Grabungsfläche VIb/A, Nordaufriß, Meter 117-121. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von M. Szczecińska

sprzączka metalowa do pasa; 1 miniatura ostrogi metalowej; 1 nóż; 5 igieł; 1 fragm. łańcuszka metalowego; 2 kompletne okucia brązowe i 2 fragm.; 106 fragm. kości zwierzęcych; 1 płytką rogowa; 3 grzebienie kościane i 6 fragm.; 115 fragm. wyrobów skórzanych i odpadów; 33 fragm. tkaniny; 2 fragm. naczyń szklanych, 3 bryłki żużla; 1 bursztynowa kostka do gry; 5 fragm. naczyń klepkowych; 1 fragm. nieokreślonego naczynia drewnianego; 15 fragm. tygli; 460 ułamków naczyń ceramicznych w tym 2 wtórnie przepalone. Obiekt 7 (warstwa 5a): 3 skorodowane przedmioty metalowe; 9 fragm. kości zwierzęcych; 1 grzebień kościany; 57 ułamków z jednego naczynia ceramicznego.

Chronologia warstw 5 i 5a – XIV w., na podstawie zabytków ruchomych.

Zespół warstw 4. Złożony z warstwy mierzwy i związanych z nią konstrukcji drewnianych. W wykopie VI/A warstwa 4 przykrywała warstwę 5 na niemal całym przebadanym obszarze. Tylko w części zachodniej, na odcinku pierwszych 17 m, warstwa nie wytworzyła się bądź została zniwelowana. Jej grub. dochodziła do 0,88 m, mieszcząc się w wysokościach bezwzględnych 118,90-119,60 m n.p.m. Tworzyła ją ciemno-brunatna mierzwa z dużą ilością frakcji ilastej, miejscami z dużą domieszką piasku i pojedynczymi kamieniami. Znaczny był też udział substancji organicznych, szczególnie drzazg drewna, najliczniejszych w zachodniej części wykopu, a także ścinków skóry. We wschodniej części wykopu, na metrach 89-95, stwierdzono w warstwie większy udział gruzu ceglano-wapiennego i piasku. Jej powstanie wynikało z narastania nieczystości na placu rynkowym. Na metrach 11 oraz 50-51 stwierdzono także słabo zachowane ślady bruku. Były to otoczaki luźne lub ułożone bezpośrednio w mierzwie na wysokości bezwzględnej 118,94-118,95 m n.p.m.

Inwentarz warstwy 4 z wykopu VI/A: 1 fragm. wędzidla (ryc. 78a); 1 fragm. klucza? (ryc. 78b); 1 półwytwór ostrogi? (ryc. 78c); 3 klucze do kłódek (ryc. 78d, g, h); 1 grot bełtu kuszy (ryc. 78e) i 2 fragm. podkowy (ryc. 79c, d); 2 igły (ryc. 79e); 10 noży (ryc. 79a) w tym jeden z okładziną organiczną; 1 kłódka; 1 hak; 2 fragm. ostrogi; 335 skorodowanych przedmiotów żelaznych; 2 metalowe szpile w tym jedna ze zwiniętą główką (ryc.

80c, f); 1 szpilka; 1 dolne okucie pochwy miecza (ryc. 81a), 1 belecza wagi (ryc. 81b); 1 fragm. pierścionka; 2 sprzączki do pasa (ryc. 79b); półwytwór trzech sprzączek (ryc. 80e); 1 ozdoba ołowiana; 1 brązowe zakończenie pasa (ryc. 80d); 1 plakietka-aplikacja (ryc. 80g); 3 okucia brązowe; 2 blaszki metalowe (okucia?, ryc. 80a, h); 1 fragm. brązowego lub miedzianego łańcuszka wagi (ryc. 80b); 1 kościany pion do gry (ryc. 82a); 1 kostka do gry (ryc. 82b); 1 odpad z produkcji kościanych paciorków (ryc. 82c); 1 zdobiona płytką kościana (ryc. 82d); 1 półwytwór grzebienia (ryc. 82e); 2 grzebienie (ryc. 82f, g); 1 piszczałka z kości ptasiej (ryc. 83a); 95 fragm. kości zwierzęcych; 90 fragm. wyrobów skórzanych i odpadów; 3 fragm. tkaniny; 6 fragm. szkła; 10 bryłek żużla; 17 fragm. nieokreślonych wyrobów drewnianych; 4 fragm. talerzy drewnianych; 1 łyżka drewniana; 4 fragm. naczyń klepkowych; 1 ośelka i 2 fragm.; 1 fragm. formy odlewniczej (ryc. 84); 1 antropomorficzna figurka gliniana (ryc. 85); 13 fragm. tygli; 3371 ułamków naczyń ceramicznych (ryc. 86).

Chronologia – od XIV do poł. XV wieku (z metrów 40-45 pochodzi ceramika datowana na koniec XV w.?).

W wykopie VIb/A warstwa 4 wyróżniona została na metrach 5-23. W mierzwie stwierdzono znaczną domieszkę piasku i pojedyncze otoczaki. Lokalnie, na metrach 20-23, stwierdzono dużą zawartość glinki, grudek polepy i gruzu ceglano-wapiennego. Na metrach 16-18, w stropie warstwy, leżała poziomo dranica o dług. 1,34 m, grub. 0,04 m, nierozpoznanej szer., pochodząca prawdopodobnie z rozbiórki stwierdzonego niżej obiektu 7 (zespół warstw 5). Grubość warstwy wynosiła maksymalnie do 0,5 m.

W wykopie VIa/A mierzwa, oznaczona jako warstwa 4b, wystąpiła na całej długości wykopu. Miała brunatne zabarwienie, była bogata w substancje organiczne, a lokalnie zawierała domieszki piasku i gruzu ceglano-wapiennego. Jej miąższość wahała się w granicach 0,2-1,7 m, a poziom zalegania ograniczony był niweletami 117,10-119,05 m n.p.m. W niektórych partiach wykopu wyróżniono w jej obrębie mniejsze jednostki.

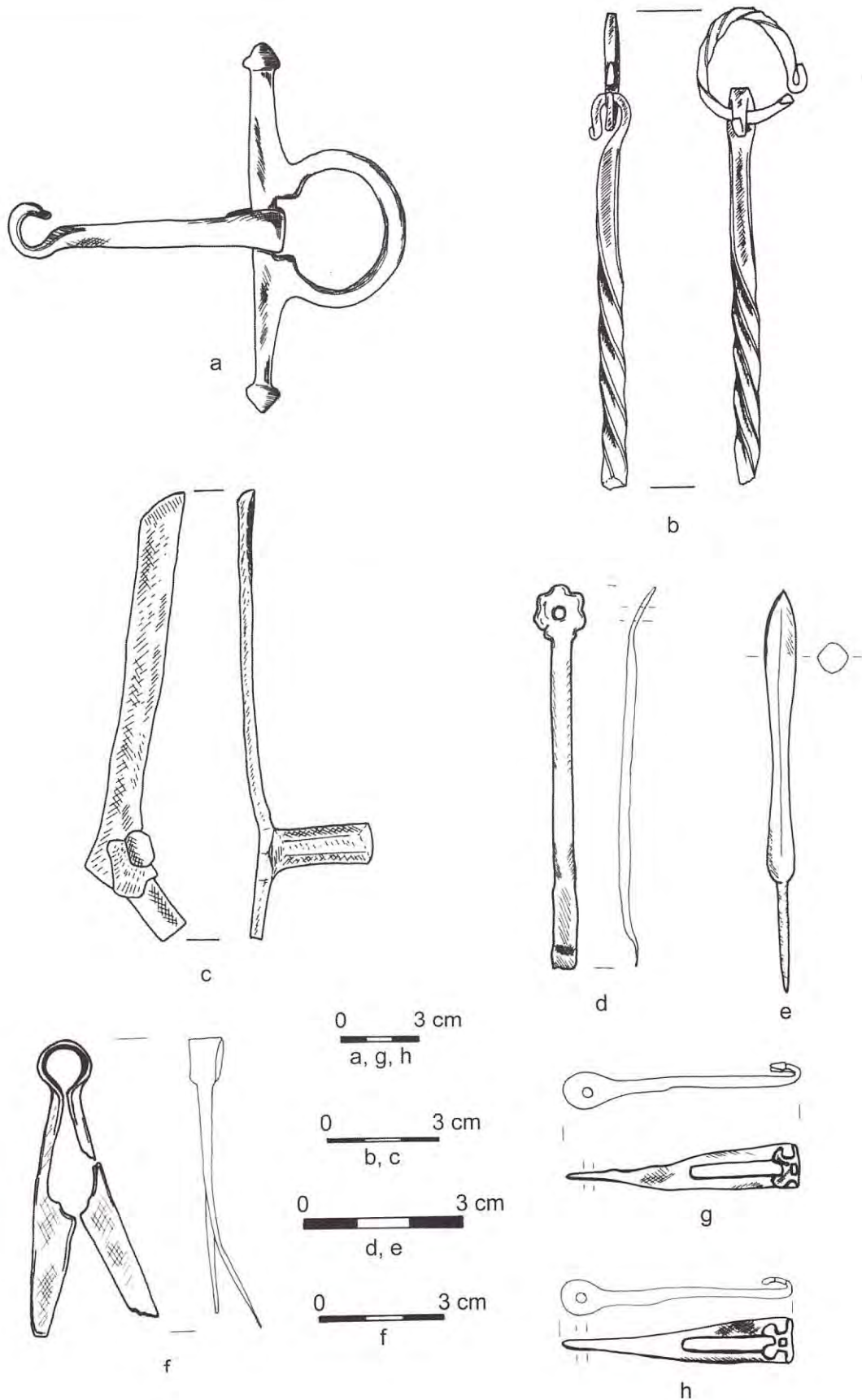
Warstwa 4b₁ – wydzielona została w obrębie warstwy 4, między metrami 29-37. Wystąpiła w postaci dwóch stykających się ze sobą soczew o miąższości do 0,25 m, zbudowanych z szarego piasku z miejscowymi smugami ciemnoszarej próchnicy. Obie te soczewy stwierdzono na tym samym poziomie, a ich strop miał wys. 117,84 m n.p.m. W partii zachodniej odkryto pionowy kolek o zachowanej dług. 0,24 m, w przekroju prostokątny (0,07 × 0,09 m), zaokrąglony na odcinku 0,09 m. Warstwa stanowiła najpewniej podsyp związany z istniejącą tam konstrukcją drewnianą.

Warstwa 4b₂ – została wyróżniona na metrach 42-44. Jej skład oraz poziom występowania odpowiadały warstwie 4b₁. Jej miąższość dochodziła do 0,14 m i pełniła zapewne rolę taką jak warstwa 4b₁.

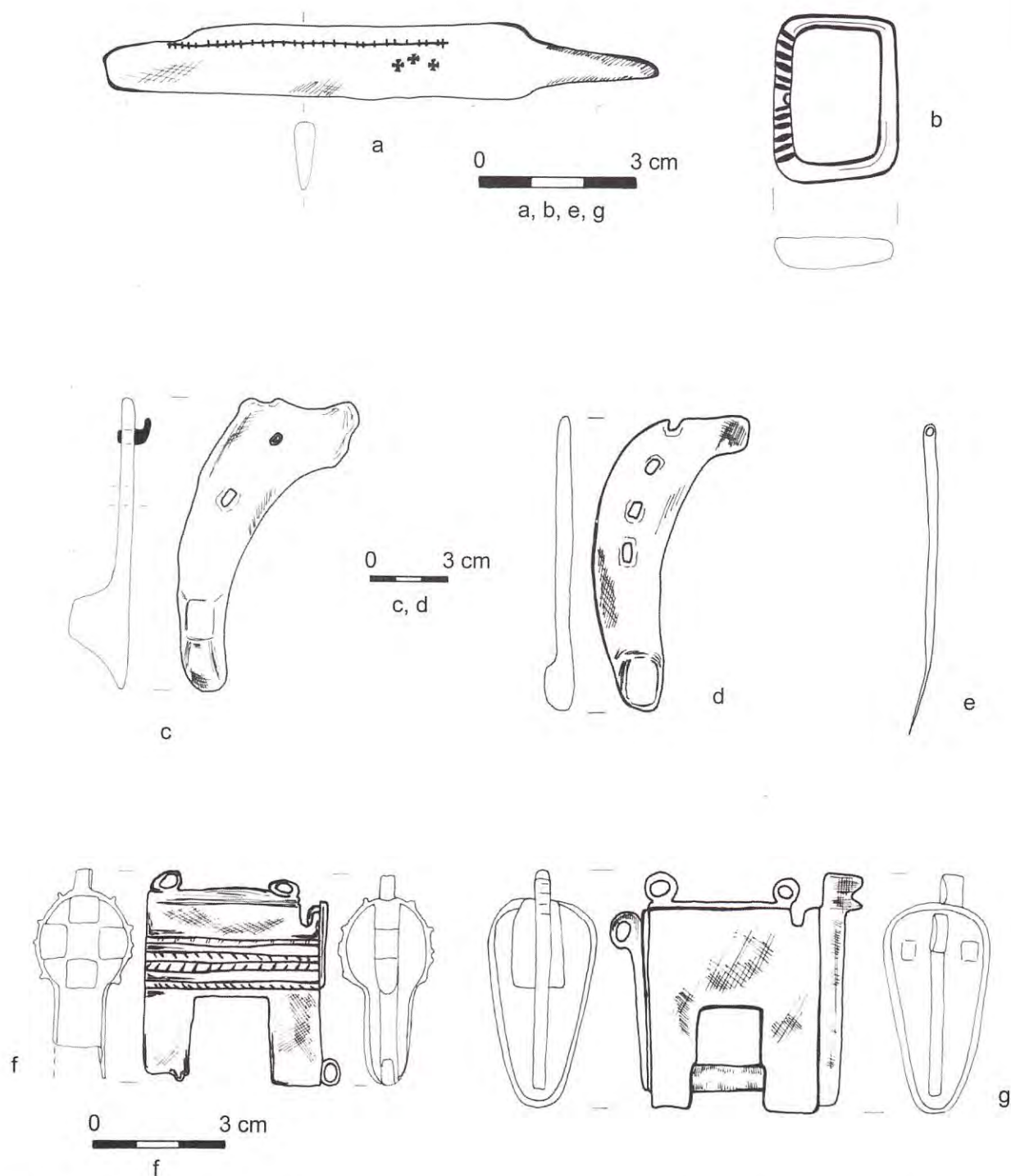
Warstwa 4b₃ – wydzielona na metrach 47-48. Jej skład, wysokość zalegania, a zapewne także funkcja odpowiadały warstwowi 4b₁ i 4b₂. Miąższość dochodziła do 0,08 m.

Warstwa 4b₄ – została wyróżniona na metrach 51-52. Miąższość wynosiła 0,12 m. Jej treść i funkcja odpowiadały najprawdopodobniej warstwowi 4b₁, 4b₂, 4b₃.

Warstwa 4a (obiekt 5) w wykopie VI/A. Odkryta na metrach 53-55 konstrukcja plecionkowa, interpretowana jako relikty kramu. Zidentyfikowany na dług. 0,84 m fragment ściany

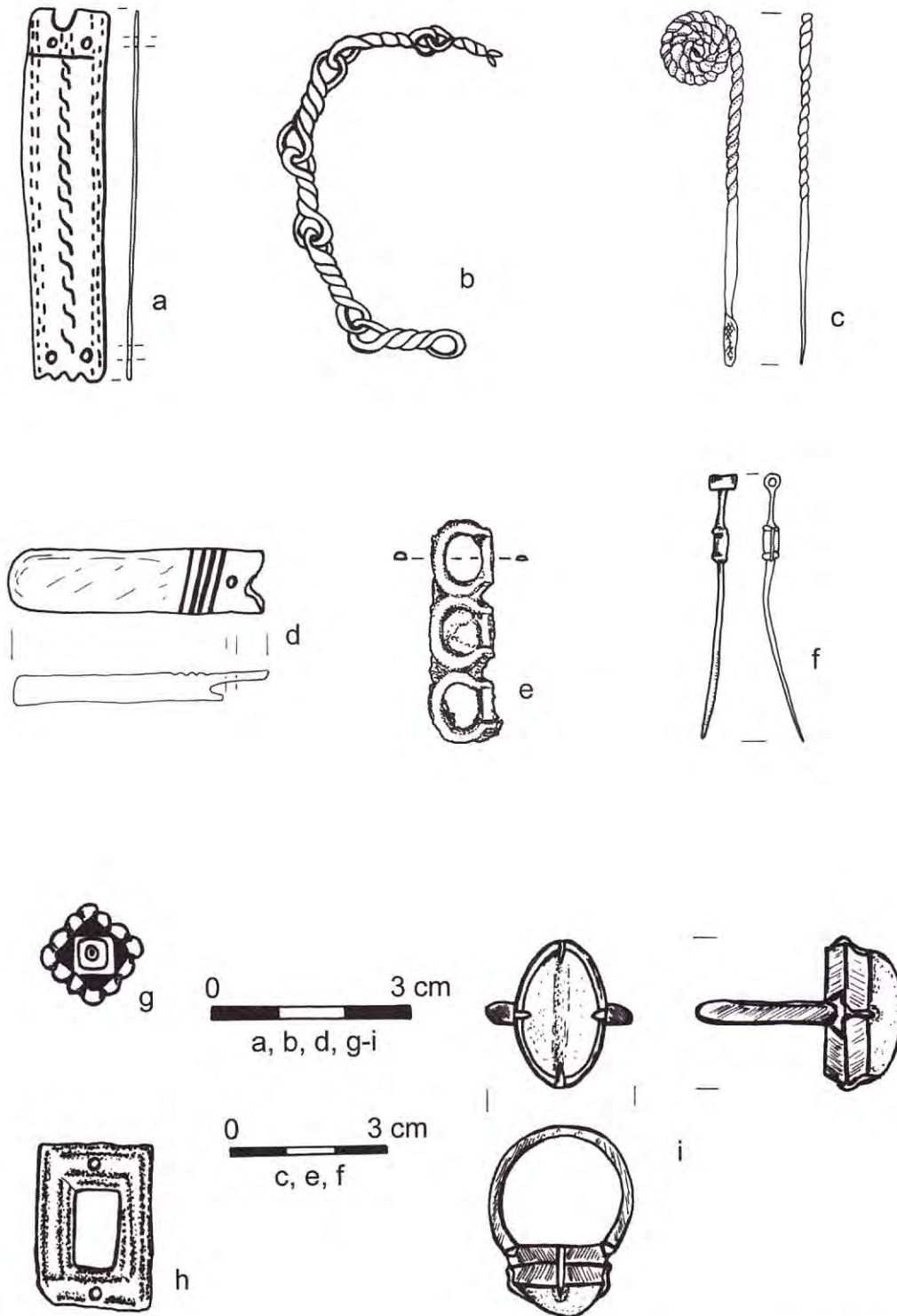

Ryc. 78. Wrocław. Rynek. Wykop VI/A, zabytki ruchome: a – fragment wędzidla, b – fragment klucza (?), c – półwytwór ostrogi (?), d – klucz do kłódki, e – grot beltu kuszy, f – nożyce, g, h – klucze do kłódek. a-e, g, h – z warstwy 4, d – z warstwy 3. Rys. K. Jastrzębska
Abb. 78. Breslau. Ring. Grabungsfläche VI/A, Funde: a – Fragment einer Gebißstange, b – Fragment eines Schlüssels (?), c – Halberzeugnis eines Sporns (?), d – Schlüssel eines Vorhängeschlosses, e – Armbrustbolzen, f – Schere, g-h – Schlüssel für Vorhängeschlösser. a-e, g, h – aus der Schicht 4, d – aus der Schicht 3. Gez. von K. Jastrzębska

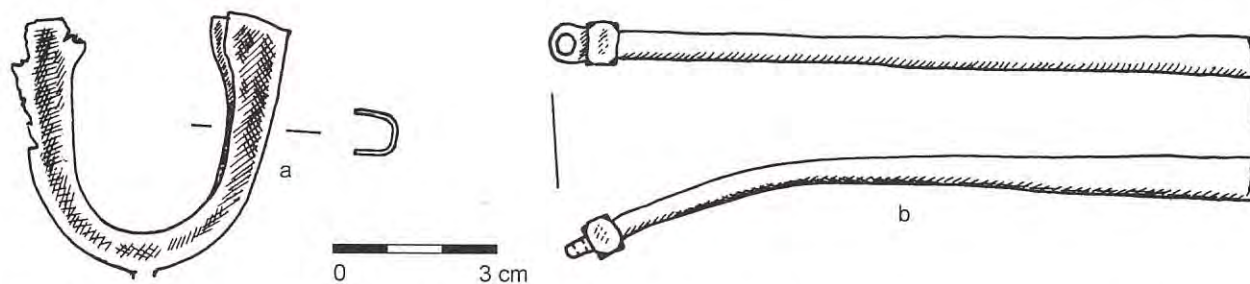
Ryc. 79. Wrocław. Rynek. Wykopy VI/A i VII/A, zabytki ruchome: a – nóż, b – sprzączka do pasa, c, d – fragm. podków, e – igła, f, g – klódki. a-c, e – z warstwy 4 w wykopie VI/A, d – z warstwy 5 w wykopie VII/A, f – z warstwy 2 w wykopie VI/A, g – z warstwy 3 w wykopie VI/A. Rys. K. Jastrzębska

Abb. 79. Breslau. Ring. Grabungsfläche VI/A, Funde: a – Messer, b – Gürtelschnalle, c, d – Fragmente der Hufeisen, e – Nähnadel, f, g – Vorhängeschlösser. a-c, e – aus der Schicht 4 in der Grabungsfläche VI/A, d – aus der Schicht 5 in der Grabungsfläche VII/A, f – aus der Schicht 2 in der Grabungsfläche VI/A, g – aus der Schicht 3 in der Grabungsfläche VI/A. Gez. von K. Jastrzębska

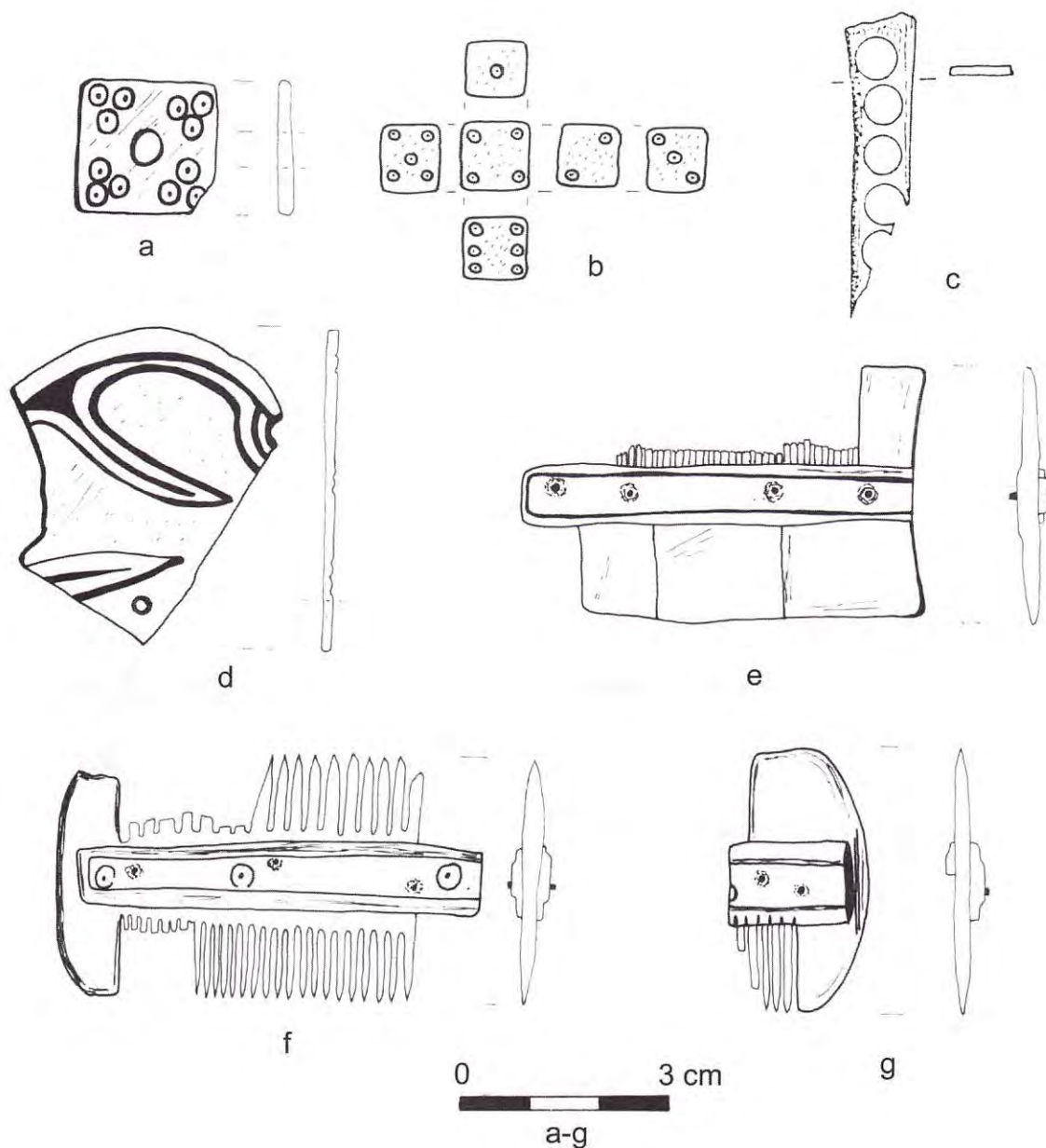
Ryc. 80. Wrocław. Rynek. Wykop VI/A, zabytki z metali kolorowych: a – trybowane okucie, b – łańcuszek wagi, c – szpila ze zwiniętą główką, d – zakończenie pasa, e – półwytwór sprzączek, f – szpila, g – aplikacja, h – okucie, i – pierścień; a-h – z warstwy 4, i – z warstwy 2. Rys. K. Jastrzębska

Abb. 80. Breslau. Ring. Grabungsfläche VI/A, Nichteisenfunde: a – getriebener Beschlag, b – Waagekette, c – Nadel mit umgeschlagenem Kopf, d – Riemenendzunge, e – Halberzeugnis einer Schnalle, f – Nadel, g – Applikation, h – Beschlag, i – Ring. a-h – aus der Schicht 4, i – aus der Schicht 2. Gez. von K. Jastrzębska

Ryc. 81. Wrocław. Rynek. Wykop VI/A, zabytki z metali z warstwy 4: a – dolne okucie pochwy miecza, b – beleczka wagi. Rys. M. Szczecińska

Abb. 81. Breslau. Ring. Grabungsfläche VI/A, Metallfunde aus der Schicht 4: a – unterer Beschlag einer Schwertscheide, b – Waagebalken. Gez. von M. Szczecińska

Ryc. 82. Wrocław. Rynek. Wykop VI/A, zabytki kościane z warstwy 4: a – pion do gry, b – kostka do gry, c – odpad z produkcji paciorków, d – zdobiona okładzina, e – półwytwór grzebienia, f – grzebień, g – fragment grzebienia. Rys. K. Jastrzębska

Abb. 82. Breslau. Ring. Grabungsfläche VI/A, Knochenfunde aus der Schicht 4: a – Spielstein, b – Spielwürfel, c – Abfall von Perlenherstellung, d – verzierte Schale, e – Halberzeugnis eines Kamms, f – Kamm, g – Fragment eines Kamms. Gez. von K. Jastrzębska

przebiegał w przybliżeniu po linii NE-SW. Zachowały się z niej cztery kołki osnowy plecionki (nr 1-4, licząc od N), rozmieszczone średnio co 0,1 m oraz warkocz z gałązek o średn. 0,02 m. Kołki nr 1-3 były w przekroju trójkątne, wykonane przez rozszczępienie okrągłaków. Ich wymiary w przekroju wynosiły: nr 1 – 0,06 × 0,07 m; nr 2 – 0,04 × 0,07 m; nr 3 – 0,06 × 0,10 m. Kołek nr 4, okrągły w przekroju, miał średn. 0,05 m. Opisane kołki zachowały się, licząc kolejno, na dług. 0,34; 0,19; 0,29; 0,25 m. Były zastrzone poprzez dookólne ociosywanie na dług. 0,09-0,16 m. W północnej ścianie wykopu, na przedłużeniu opisanego układu, stwierdzono kolejny kołek (nr 5) o średn. 0,04. Na E od ściany stwierdzono rozrzucone fragmenty dranic, prawdopodobnie z podłogi.

Inwentarz: 32 ułamki naczyń ceramicznych.

Chronologia – XIV-1. poł. XV w., na podstawie cech ceramiki naczyniowej.

Warstwa 4b (obiekt nr 6) w wykopie VI/A. Na metrach 82-85 w obrębie warstwy mierzwy odkryto dwie belki leżące w przybliżeniu równolegle do siebie, wzdłuż linii NE-SW. Odległość między nimi osiągała 2,3-2,4 m. Obie były ociosane czworobocznie do wymiarów 0,14 × 0,14 m. Zarejestrowano je na dług. 0,90 m. Belki służyły zapewne jako legary drewnianego pomostu umacniającego fragment nawierzchni placu.

Inwentarz: 10 skorodowanych przedmiotów żelaznych; 26 fragm. kości zwierzęcych; 1 płytką kościaną; 1 fragm. ozdoby skórzanej.

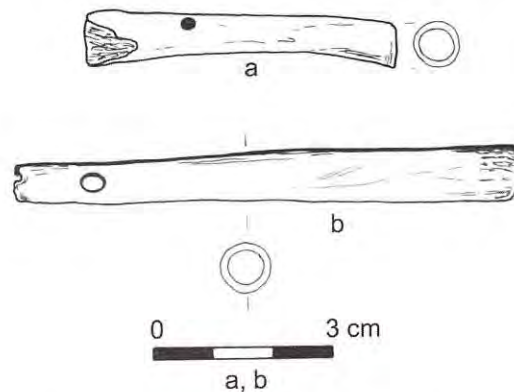
Chronologia – XIV-1. poł. XV w., na podstawie cech za-
bytków ruchomych.

Jako warstwę 4a (obiekt 10) w wykopie VI/A oznaczono relikty kramu. Odkryto go na metrach 88-91, we wschodniej części wykopu, w ścianie północnej. Zachowała się jego wschodnia ściana, wraz z wycinkiem wnętrza. Kram umieszczono we wkopie o zachowanej głęb. 0,65 m (oznaczonym jako 4a₇). Zewnętrzna część wkopu, położona poza konstrukcją, wypełniona była mierzwą przemieszaną z próchnicą i piaskiem. Z konstrukcji ścian zachowały się draniece ułożone poziomo (jako podkładki) i pionowo na dłuższym boku. Ich luźny układ skłania do twierdzenia, że nie stanowiły podstawy zadaszenia. Zachowana dług. wnętrza wynosiła w linii E-W 2,90 m. W jego płaskim dnie, w odległości 1,15 m od ściany wschodniej, zarejestrowano zagłębienie (4a₆) ograniczone od E belką o grub. 0,2 m. Jego zachowana szer. mierzyła 1,20 m, głęb. 0,15 m. Wypełniał je zbity gruz ceglano-wapienny z domieszką próchnicy. Pozostałą część wnętrza wypełniała warstwa (4a₄) – ciemna mierzwa z niewielką domieszką piasku i z fragmentami cegieł, wiórami drewna i bryłkami wapna. Jej miąższość dochodziła do 0,64 m. W spagu warstwy, przy ścianie kramu, w linii N-S leżała belka o średn. 0,18 m, prawdopodobnie z konstrukcji ścian. W skład zasypiska zagłębionej części kramu wchodziły także warstwy 4a₂ – szara próchnica z piaskiem i gruzem ceglany, 4a₃ – próchnica z dużą domieszką piasku i 4a₁ – próchnica z mierzwą.

Chronologia – XIV-1. poł. XV w., na podstawie stratygrafii.

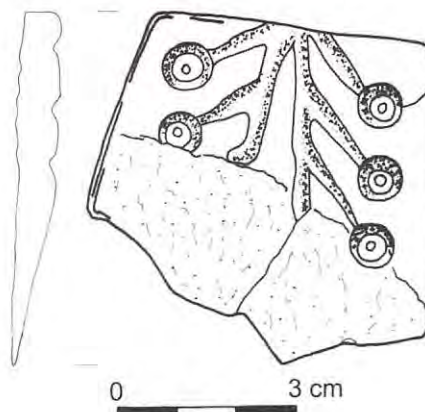
Zespół warstw 3 – tworzył zwartą sekwencję nawarstwień i obiektów zagłębionych, złożoną głównie z próchnicy, mierzwy i piasku.

Warstwa 3c₁ w wykopie VI/A – najstarsza w sekwencji, wystąpiła lokalnie, na metrach 86-90. Stanowił ją szary piasek,

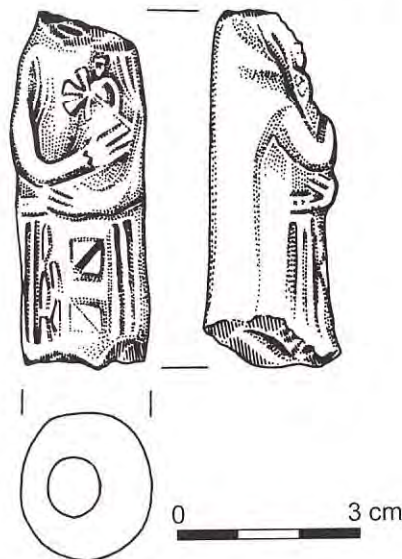
Ryc. 83. Wrocław. Rynek. Piszczalki z kości ptasich, a – z wykopu VI/A, warstwa 4, b – z wykopu VII/A, warstwa 2b. Rys. K. Jastrzębska

Abb. 83. Breslau. Ring., Pfeifen aus Vogelknochen, a – aus der Grabungsfläche VI/A, Schicht 4, b – aus der Grabungsfläche VII/A, Schicht 2b. Gez. von K. Jastrzębska

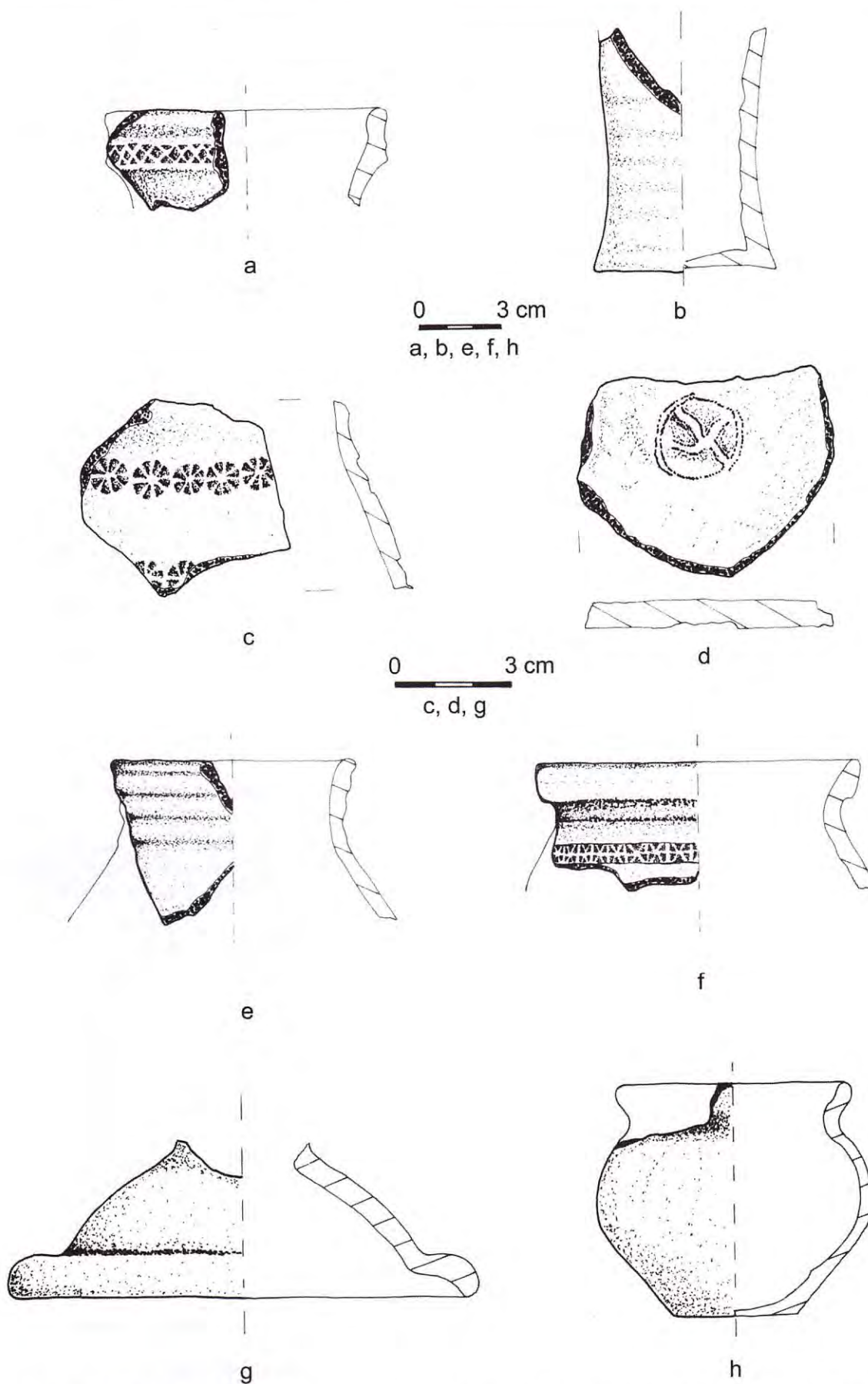
Ryc. 84. Wrocław. Rynek. Wykop VI/A, warstwa 4, fragment formy odlewniczej. Rys. K. Jastrzębska

Abb. 84. Breslau. Ring. Grabungsfläche VI/A, Schicht 4, Fragment einer Gußform. Gez. von K. Jastrzębska

Ryc. 85. Wrocław. Rynek. Wykop VI/A, warstwa 4, figurka gliniana. Rys. T. Demidziuk

Abb. 85. Breslau. Ring. Grabungsfläche VI/A, Schicht 4. Tonfigürchen. Gez. von T. Demidziuk

Ryc. 86. Wrocław. Rynek. Wykop VI/A, warstwa 4, wybór ułamków naczyń glinianych. Rys. K. Jastrzębska
 Abb. 86. Breslau. Ring. Grabungsfläche VI/A, Schicht 4, Auswahl von Gefäßbruchstücken. Gez. von K. Jastrzębska

zmieszany z drobnym gruzem ceglano-wapiennym, a jej miąższość maksymalna wynosiła 0,24 m. Przy wschodniej krawędzi warstwy odkryto ukośnie leżący eratyk, o wymiarach $0,29 \times 0,29 \times 0,60$ m, prawdopodobnie na złożu wtórnym.

Warstwa 3c – stwierdzono ją na całej dług. wykopu, za wyjątkiem odcinków między metrami 29-47 i 114-122,5. Tworzył ją pokład ciemnopopielatej próchnicy z dużą domieszką piasku. Jej cechą charakterystyczną stanowiła znaczna zawartość drewna, w postaci wiórów i faszyny, a także silnie rozdrobnionego gruzu ceglano-wapiennego, widoczne szczególnie na metrach 0-15. Na odcinku między metrami 25-30 stwierdzono dużą domieszkę szarego, gliniastego piasku. Na metrach 80-114 zarejestrowano natomiast znaczną liczbę dużych, luźno rozrzuconych fragmentów cegieł. Na całej długości wykopu w warstwie występowały pojedyncze otoczaki.

Warstwę 3b stwierdzono na całej długości wykopu. Tworzyła ją szara próchnica z dużą domieszką piasku i materiału organicznego. W jej obrębie stwierdzono lokalne zróżnicowania: między 25 a 35 m zawierała jasnoszarą glinę w postaci przesmużeń i grudek, między metrami 60 i 65 wystąpiła znaczna domieszka drobnego gruzu ceglano-wapiennego. Skład warstwy oraz rozrzut jej składników wskazują, że nie powstała wskutek jednorazowego nasypiania, ale narastała sukcesywnie. Jej miąższość sięgała maksymalnie 0,7 m. Na metrze 114 stwierdzono owalną w przekroju ($0,23 \times 0,40$ m) belkę leżącą w linii NE-SW.

Warstwa 3a – została zidentyfikowana w czterech odcinkach, na metrach 30-35, 55-59, 61-64 i 111-118. Tworzyła ją szara próchnica z niebieskawym ilem, substancjami organicznymi i lokalnie z domieszką gruzu ceglano-wapiennego. Maksymalna miąższość warstwy wynosiła 0,29 m.

Inwentarz: warstwa 3 (bez zróżnicowania – załącz. 2) – 93 ułamki naczyń ceramicznych, z XIV/XV w. Warstwa 3c – nożyce (ryc. 78f), 1 kłódka (ryc. 79g) i 15 skorodowanych przedmiotów żelaznych; 1 igła metalowa, 1 okucie metalowe; 1 fragm. kości zwierzęcej; 1 fragm. przedmiotu szklanego; 1 łyżka drewniana; 345 ułamków naczyń ceramicznych w tym 3 wyświecane.

Chronologia – XIV-XV w. na podstawie cech zabytków ruchomych (z metrów 95-100 pochodzą fragmenty określone jako „późniejsze wtęty”).

Inwentarz: warstwa 3b – 57 skorodowanych przedmiotów żelaznych; 1 blaszka z nitem; 1 nóż żelazny; 1 szczypczyki metalowe; 1 okucie metalowe; 10 fragm. kości zwierzęcych; 26 fragm. wyrobów i odpadów skóranych; 12 fragm. nieokreślonych przedmiotów drewnianych; 4 fragm. naczyń drewnianego; 5 fragm. tygli ceramicznych; 745 ułamków naczyń ceramicznych.

Chronologia – XIV-XV w. (z metrów 80-85 pochodzą pojedyncze ułamki ceramiki nowożytnej).

W wykopie VIb/A zespół warstw 3 wystąpił na metrach 0-108.

Warstwa 3c – stwierdzono ją lokalnie między metrami 10 a 32. Tworzyła ją próchnica z dużą domieszką piasku, miejscami silnie ilasta. Jej cechą charakterystyczną stanowiła duża domieszka ścinków drewna. Grubość warstwy dochodziła do 0,45 m.

Warstwa 3b₆ (obiekt 8) – zidentyfikowane na metrach 28-35 wannowate zagłębienie o nierównym dnie. Jego dług. w linii profilu wynosiła 3,12 m a głęb. 0,45 m. W wypełnisku stwierdzono brunatną mierzwę z dużą domieszką drobnych kamieni i gruzu ceglano-wapiennego. W części wschodniej, na dnie obiektu,

na wys. 118,07 m n.p.m., znajdowała się kwadratowa w przekroju belka o dług. boków 0,14 m, zorientowana w przybliżeniu po osi N-S. Pozycja belki wskazuje, że mogła ona pełnić funkcję legara rozebranej podłogi. Wymiary zagłębienia i charakter podłoża sugerują, że służyło ono jako piwniczka, usytuowana prawdopodobnie w obrębie kramu.

Warstwa 3b₅ – odnotowana na metrach 24-35. Tworzyła ją piaszczysta próchnica z domieszką gruzu ceglano-wapiennego. Jej miąższość dochodziła do 0,31 m.

Warstwa 3b₄ – stwierdzona na metrach 27-31. Składała się z brunatnej, ilastej mierzwy z domieszką ścinków drewna. Jej grub. sięgała 0,15 m.

Warstwa 3b₃ – wyróżniona została na metrach 27-32. Stanowiła ją niebieskawa, czysta glina. Jej miąższość sięgała 0,17 m. Wraz z warstwami 3b₅ i 3b₄ wypełniała zagłębienie powstałe po zaprzestaniu użytkowania piwniczki (obiektu 8).

Warstwa 3b₂ – wyróżniona lokalnie na metrach 16-18, między warstwami 3b i 4. Była to ciemnoszara próchnica z dużą domieszką gruzu ceglano-wapiennego. Jej maksymalna miąższość wynosiła 0,09 m.

Warstwa 3b – korelowana z jednostką o tej samej nazwie w wykopie VI/A. Stwierdzono ją na metrach 0-52 i 94-108. Tworzyła ją szara próchnica z domieszką piasku, miejscami z ilastą mierzwą. Warstwa ta wykazywała znaczne zróżnicowanie lokalne: między metrami 4-9 zawierała dużą ilość silnie ilastej mierzwy, a w części wschodniej (na metrach 94-108) wystąpiła znaczna ilość ścinków drewna. Jej miąższość sięgała maksymalnie 0,84 m, a zawartość i rozrzut składników wskazują, że nie powstała ona na skutek jednorazowego nasypiania, ale narastała sukcesywnie, w wyniku zróżnicowanych działań na placu targowym.

Warstwa 3a₁ – wyróżniona na metrach 27-38, składała się z ciemnoszarej próchnicy zmieszanej z gruzem ceglano-wapiennym, osiagając grub. 0,48 m. Zalegała w obszernym, płytkim zagłębieniu, powstałym zapewne w wyniku niwelacji terenu. Prawdopodobnie odpowiada warstwie 3a z wykopu VI/A.

W wykopie VIa/A zespół warstw 3 wyróżniono we wschodniej partii wykopu, między metrami 88-121. Wysokość zalegania określono skrajnymi niweletami 117,90- 119,80 m n.p.m. W środkowych i zachodnich częściach wykopu warstwa została prawdopodobnie zniszczona w czasach najnowszych.

Warstwa 3d – wystąpiła na metrach 92-107. Składała się z szarego piasku z domieszką próchnicy, pojedynczych fragmentów cegieł i z soczewek gliny. Grubość warstwy dochodziła do 0,3 m.

Warstwa 3c – tworzyła ją szara próchnica z niewielką domieszką piasku i gruzu ceglano-wapiennego. W warstwie tej wystąpiły dość liczne ścinki drewna i fragmenty skóry. Jej miąższość dochodziła do 1,2 m.

Warstwa 3b – zarejestrowana na ograniczonym odcinku, między metrami 92 i 107. Składała się z piaszczystej, szarej próchnicy z dużą domieszką gruzu ceglano-wapiennego oraz fragmentów dachówek. Ponadto w warstwie tej wystąpiły miejscowo skupienia rozdrobnionych węgli drzewnych. Jej miąższość osiagała 0,44 m.

Warstwa 3a – ułożona horyzontalnie, brunatna próchnica z niewielką ilością piasku, ścinków drewna i gruzu ceglano-wapiennego. Jej grub. sięgała 0,48 m.

Zespół warstw 2. Tworzyła go warstwa 2 oraz obiekty 1, 2, 2a i 3. W wykopie VI/A warstwa 2 wystąpiła na całej jego długości, na wys. od 119,50 do 120,50 m n.p.m. Tworzyła ją szara próchnica zmieszana z piaskiem, z drobnymi, pojedynczymi grudkami gruzu ceglanego i wapiennego. Lokalnie występowały w niej grudki, soczewki i płyty czystej lub lekko spiaszczonej, surowej gliny, pozostałe zapewne po działalności budowlanej. Maksymalna miąższość warstwy osiągała 0,78 m. W wykopie VIb/A warstwa ta zidentyfikowana została we wschodniej części profilu, na metrach 69-102. Jej miąższość sięgała 0,96 m. Na metrach 69-75 i 88-102 stwierdzono znaczne nagromadzenie ścinków skóry.

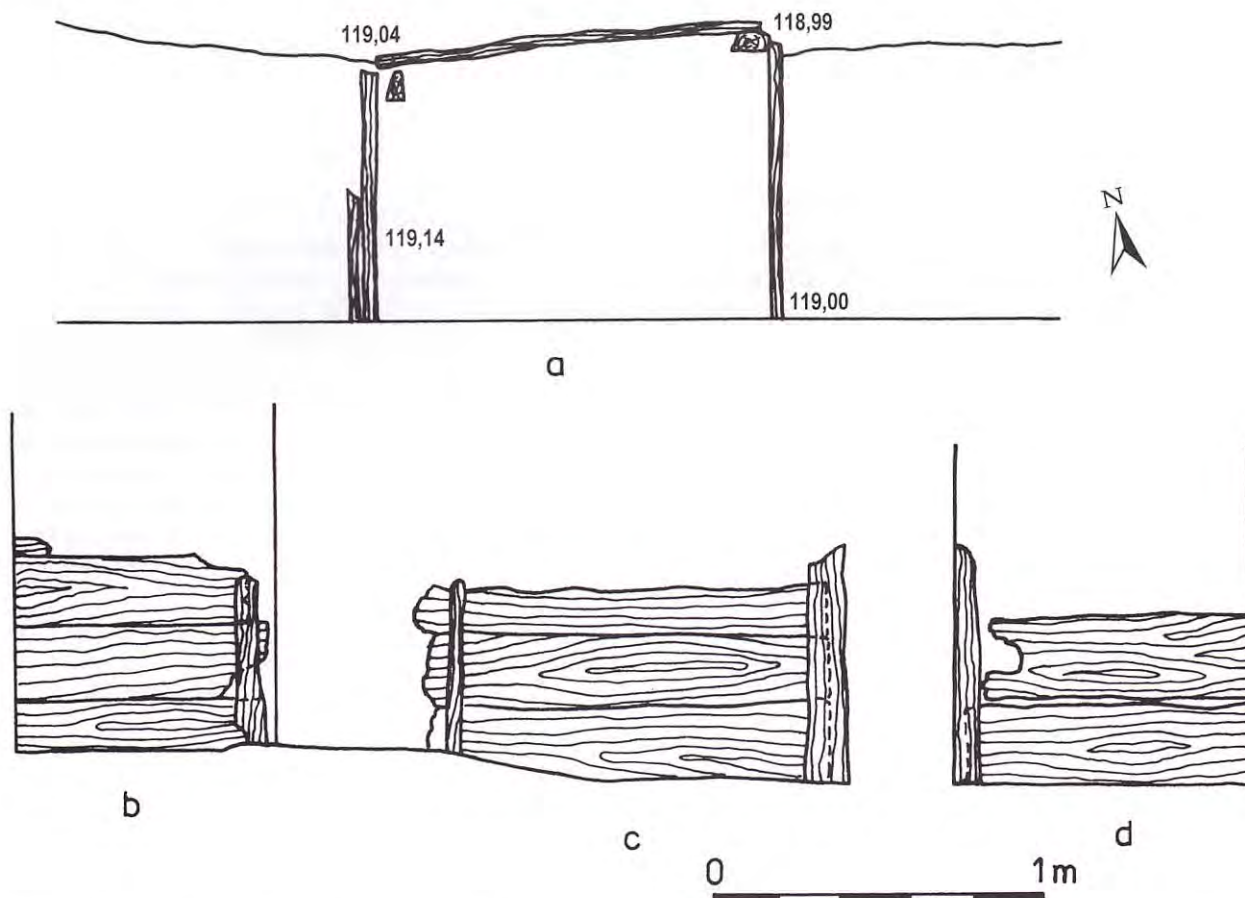
W środkowej części wykopu VI/A, na metrach 34 i 37, u spągu warstwy, odkryto dwie równoległe belki (obiekt 1) nieznacznie wkopane w zalegające poniżej warstwy 3a i 3b. Belki leżały w linii NE-SW, a odległość między nimi wynosiła 1,34 m. Okrągła w przekroju belka zachodnia, miała średn. 0,34 m. Wschodnia, owalna, osiągała wymiary w przekroju $0,24 \times 0,26$ m. Zagłębienie belek w podłoże i ich równoległy układ wskazują, że nie są one przypadkowym składnikiem warstwy, ale mają znaczenie konstrukcyjne. Najprawdopodobniej służyły jako legary drewnianej nawierzchni placu.

W zachodniej części wykopu, na metrach 43-44 stwierdzono dwie belki (obiekt nr 2) leżące w odległości 0,22-0,26 m od siebie. Wkopano je w podłoże tak, że ich górne krawędzie two-

rzyły strop warstwy 2. Belki były ociosane czworobocznie do wymiarów $0,22 \times 0,28$ m, a na jednym z ich szerszych boków wycięto wzdłużne pazy szer. 0,08-0,09, głęb. 0,05-0,08 m. Pierwotnie stanowiły one elementy konstrukcji budynku szkieletowego. Układ zarejestrowany w trakcie odkrycia zdaje się być wtórny, związany z utwardzonym ciągiem komunikacyjnym biegnącym z S na N, w kierunku ulicy Więziennej. Niewielki zasięg wykopu sprawia jednak, że interpretację tę należy traktować z dużą ostrożnością.

Na metrze 54 znaleziono dwa kołki o średn. 0,08-0,10 m, wbite w odległości 0,14 m od siebie. Pojedynczy kołek średn. 0,04 m, wbity ukośnie, zidentyfikowano także na metrze 47. Dwa kołki średn. 0,05-0,06 m, wbite bezpośrednio obok siebie, odkryto na metrze 95. Wszystkie one pozostały po trudnych do sprecyzowania konstrukcjach, które hipotetycznie można łączyć jedynie z warstwą 2.

Warstwa 2a (obiekt 3) w wykopach VI/A i VIb/A – relikty studni na metrach 67-71 (ryc. 87). Odkryto z niej górną część wkopu budowlanego (warstwa 2a₃), konstrukcję drewnianą (warstwa 2a₂) i jej zasypisko (warstwa 2a₁). Studnię zbudowano we wkopie szerokoprzestrzennym, o ścianach uformowanych lejowato. Jego szer. w stropie obiektu wynosiła 3,36 m, a przy dnie wykopu 2,50 m. Wkop przebadano do głęb. 0,90 m. Wypełniała go szara próchnica, z dużą domieszką piasku i drobnymi grudkami gruzu ceglano-wapiennego, tworzącymi

Ryc. 87. Wrocław. Rynek. Wykop VI/A, studnia, a – rzut poziomy, b – ściana zachodnia, c – ściana północna, d – ściana wschodnia.

Rys. M. Szczecińska

Abb. 87. Breslau. Ring. Grabungsfläche VI/A, Wasserbrunnen, a – Grundriß, b – Westwand, c – Nordwand, d – Ostwand. Gez. von M. Szczecińska

przewarstwienia. Z cembrowiny przebadano odcinek o wys. 0,65 m, wchodzący w północną ścianę wykopu. Jej strop zachował się na poziomie 119,14 m n.p.m. Elementy drewniane były znacznie zniszczone, co utrudniało przeanalizowanie wiązań i opis konstrukcji. W rzucie poziomym cembrowina miała kształt zbliżony do kwadratu o boku 1,2-1,3 m. Jej szkielet tworzyły słupy narożne, o wymiarach 0,05-0,06 × 0,10-0,12 m. Od zewnątrz do słupów przylegały położone pionowo dranice, przy czym w badanym fragmencie stwierdzono ich trzy wieńce. W narożnikach dranice łączyły się prawdopodobnie na styk i były stabilizowane od zewnątrz zasypiskiem wkopu. Grubość dranic wynosiła 0,04 m, a średnia szer. 0,23 m. Wnętrze studni wypełnione było w czasie odkrycia szarą próchnicą z domieszką piasku, pojedynczymi węglami drzewnymi i grudkami gliny.

Inwentarz: 1 złoty pierścień z oczkiem (ryc. 80i), 1 kłódka żelazna (ryc. 79f).

Chronologia – XIV/XV-1. poł. XV w.

Warstwa 2 w wykopie VIa/A – powstała przez przemieszczanie nawarstwień średniowiecznych i późniejszych w XIX-XX w. Wyróżniono ją na metrach 13-120, w stropowych partiach profilu, na wysokości bezwzględnej 117,25-120,40 m n.p.m. Składała się z próchnicy przemieszanej z piaskiem, gliną i gruzem ceglano-wapiennym. W różnych partiach tej warstwy wystąpiły fragmenty betonu. Jej miąższość mieściła się w granicach 0,2-3,3 m. Na metrach 94-97 wyróżniono wkop oznaczony jako warstwa 2a.

Chronologia – późne średniowiecze, na podstawie zawartości i stratygrafii.

Zespół warstw 1 – wyróżnione we wszystkich odkrywkach podsypy pod nawierzchnię Rynku z XIX-XX w. i zasypy najnowszych wkopów pod instalacje uzbrojenia terenu.

Odkrywki pod przyłączy przy wykopach VI/A, VIa/A i VIb/A

Wykonano łącznie 18 rowów pod przyłącza. Zarejestrowaną w ich obrębie stratygrafię nawarstwień starano się powiązać z obrazem uzyskanym we wcześniejszych przeprowadzonych wykopach liniowych. Przy opisie warstw zastosowano określenia złożone z numeru warstwy i nazwy wykopu, do którego dany numer odnosi się. Odkrywki te przedstawiamy w porządku od zachodu na wschód.

Przyłącze VIa/A/1 – dług. rowu 3,2, szer. 2,2, a głęb. dochodziła do 4,18 m. Na dnie odkrywki osiągnięto piasek calcowy. Jego strop, zarejestrowany na poziomie 117,07 m n.p.m., zawierał wyraźną pokrywę ilastą, prawdopodobnie poziom wymywania dawnej gleby. Warstwa 4b/VIa/A, złożona z mierzwy, wystąpiła w środkowej i północnej części wykopu. Jej zarejestrowana grub. sięgała 1,7 m. Na niej zalegały nawarstwienia określone jako 2/VIa/A i 1a, przemieszane w czasach najnowszych.

Przyłącze VIa/A/1 – dług. 6,6, szer. 0,8 m, a dno znajdowało się na wys. 118,49 m n.p.m. Nienaruszone warstwy kulturowe zachowały się przy dnie wykopu. W jego południowej partii zidentyfikowano warstwę 4b/VIa/A, a w części północnej warstwę 3b/VIa/A i 3c/VIa/A.

Przyłącze VIa/A/2 – dług. 3,10, szer. 2,4, a głęb. do 3,9 m. Na piaszczystym calcu, na całej dług. wykopu, stwierdzono poziom próchniczy gleby pierwotnej (warstwa 7b). Jej zniszczony strop osiągał wys. 117,31 m n.p.m. Zbudowana z mierzwy warstwa 4b/VIa/A wystąpiła na całej dług. przyłącza, a jej grub. dochodziła do 1,24 m.

Warstwa 1 – nasypy z czasów najnowszych.

Przyłącze VIa/A/8 – dług. 6, szer. 1 m. Dno mieściło się na poziomie 118,9 m n.p.m. Odkryte w obrębie wykopu nawarstwienia odpowiadały znanym już warstwom 3b, 3a₁ i 2 z wykopu VIa/A.

Przyłącze VIa/A/3 – dług. 5,2, szer. 1, a głęb. dochodziła do 2,6 m. Warstwa 4b/VIa/A – najstarsza spośród zarejestrowanych, wystąpiła w środkowej partii odkrywki. Jej grub. wynosiła 1,06 m. W części północnej mierzwę zniszczył mur z czasów najnowszych. Warstwa 2/VIa/A – zachowała się w środkowej i północnej partii odkrywki, a jej stwierdzona miąższość dochodziła do 1,08 m. Na niej leżały podsypy i wkopy z czasów najnowszych.

Przyłącze VIa/A/9. Długość tej odkrywki osiągała 5 m przy szer. 1,4 m, a dno znajdowało się na wys. 118,67 m n.p.m. W jej północnej części zarejestrowano sekwencję złożoną z warstw 3b, 3a₁, 1f i 1. W odcinku południowym zarejestrowano nawarstwienia przemieszane w późnych czasach nowożytnych i najnowszych.

Przyłącze VIa/A/4 – dług. 5,8, szer. 2,5, głęb. do 3,25 m. Bezpośrednio na calcu leżała warstwa 5/VIa/A, która na całej długości odkrywki opadała w kierunku północnym. Jej maksymalna miąższość wynosiła 0,22 m. Na niej, w środkowej partii odkrywki, wystąpiła warstwa 4b/VIa/A. Jej grub. dochodziła do 1,35 m. Warstwę 4b₃/VIa/A stwierdzono, podobnie jak w wykopie VIa/A, w dolnej partii warstwy 4b. Miała postać cienkiej soczewki szarego piasku o grub. 0,06 m, na odcinku 2,16 m. Warstwa opadała na N, zgodnie z ukształtowaniem podłoża. W środkowej partii jej strop mieścił się na poziomie 117,95 m n.p.m., w północnej natomiast – 117,8 m n.p.m. Warstwa 4a₃/a/A była przedłużeniem poprzednio opisanej w kierunku północnym, na odcinku 1,8 m. Jej miąższość była podobna, a treść tworzyło zbutwiałe drewno. Zarówno podsyp piaskowy, jak i drewno wiązały się z utwardzeniem fragmentu nawierzchni placu.

Warstwa 2/VIa/A – wystąpiła w północnej części odkrywki, a jej miąższość dochodziła do 2,18 m.

Warstwa 2a₁/VIa/A i 1ab – wkopy i podsypy z czasów najnowszych.

Przyłącze VIa/A/2 – dług. 7,4, szer. 1,2 m, a dno znajdowało się na wys. 118,87 m n.p.m. W środkowej partii wykopu zachowały się nienaruszone warstwy 1f/VIbA, 3b/VIbA i 5b/VIbA.

Przyłącze VIa/A/5 – dług. 5,8, szer. 2, a głęb. dochodziła do 3 m. Na piasku calcowym odkryto próchniczy poziom pierwotnej gleby o miąższości 0,28 m (warstwa 7b). Jego strop wystąpił na wys. 117,75 m n.p.m. Na całej badanej dług. odkrywki stwierdzono warstwę 6b/VIa/A. Jej grub. osiągała 0,12 m. Zarejestrowane w warstwie drobne kamienie miały wymiary 0,02 × 0,01-0,02 × 0,04 m. Z warstwą tą wiąże się zapewne pojedynczy, pionowo wbity kołek zlokalizowany w środkowej partii wykopu. Kołek był okrągły w przekroju, miał średn. 0,06 m, a zachowaną dług. 0,34 m.

Warstwa 5/VIa/A – zarejestrowana na całej długości odkrytki. Jej grub. osiągała 0,38 m.

Warstwa 4b/IVa/A – stwierdzona na całej dług. profilu. Jej miąższość wynosiła maksymalnie 0,86 m.

Warstwa 4b₃ – wystąpiła w środkowych partiach warstwy 4b, na odcinku 3,52 m, w formie soczewki szarego piasku z drobnym żwirem o średn. około 0,02 m. Jej miąższość wynosiła 0,08 m, a powstanie i funkcja były analogiczne do opisanych w przyłączy VIa/A/4 i w wykopie VIa/A nawierzchni utwardzanych.

Warstwy 1-1a – poziom z czasów najnowszych.

Przyłącze VIa/A/6 – dług. 6, maksymalna szer. 3, a głęb. dochodziła do 2,86 m. W jej ścianach zanotowano wyłącznie wkopy z czasów najnowszych.

Przyłącze VIa/A/3 – dług. wynosiła 4,5, szer. 1,15 m a dno znajdowało się na wys. 118,97 m n.p.m. W północnej partii wykopu zachowały się nienaruszone warstwy 1f/VIb/A i 3b/VIb/A.

Przyłącze VIa/A/7 – dług. 6,2, szer. 2,4, głęb. do 3,44 m. W spągu odkrytki zarejestrowano warstwę 7a/VIa/A – zniszczony poziom próchniczy gleby. Jego miąższość sięgała 0,58 m. Na niej leżała utworzona z mierzwy warstwa 4b/VIa/A. Jej maksymalna grub. sięgała 0,62 m. Grubość warstwy 2/VIa/A, przykrywającej mierzwę, dochodziła do 1,58 m.

Warstwy 1-1b – nasypy z czasów najnowszych.

Przyłącze VIa/A/10 – dług. 7,4, szer. 1,4 m. Dno osiągało poziom 118,96 m n.p.m. W części północnej stwierdzono znaną już warstwę 5b. Na niej, na całej powierzchni wykopu, odłożone były warstwy 2 i 1.

Przyłącze VIa/A/6 – dług. 5,1, szer. 1,2 m. Dno mieściło się na wys. 118,98 m n.p.m. W północnej strefie wykopu zarejestrowano nawarstwienia odpowiadające warstwowi 5 i 2 z wykopu VI/A.

Przyłącze VIa/A/4 – dług. 5,3, szer. 1,2 m, a dno mieściło się na wys. 118,85 m n.p.m. W części środkowej i południowej stwierdzono warstwę 2/VIa/A, o uchwyconej grub. 1,16 m. W partii południowej zidentyfikowano również fragment warstwy 3a/VI/A, w partii północnej natomiast odnotowano jednostki 1a₁/VIb/A oraz 5b/VIb/A.

Przyłącze VIa/A/11 – dług. wynosiła 6, szer. 1,2 m, a dno znajdowało się na poziomie 118,80 m n.p.m. Najstarszą z zanotowanych była tam warstwa 5b, na której zalegały skrawki warstwy 2, zniszczone w znacznej mierze przez najnowsze nawarstwienia.

Przyłącze VIa/A/8 – dług. wynosiła 2,8, maksymalna szer. 2,0 m, a głęb. 3,34 m. Na naturalnym, rzeczonym piasku, rozpoznanym na grub. 0,24 m leżała przemieszana pierwotna próchnica. Jej grub. sięgała 0,34 m. Bezpośrednio na niej stwierdzono warstwę mierzwy, grub. 1,04 m, odpowiadającą warstwie 4b z wykopu głównego. W północnej i środkowej partii odkrytki zarejestrowano warstwę 3c/VIa/A – próchnicę z domieszką piasku i gruzu ceglanego, na niej skrawki warstwy 3a, a powyżej nawarstwienia przemieszane w czasach najnowszych.

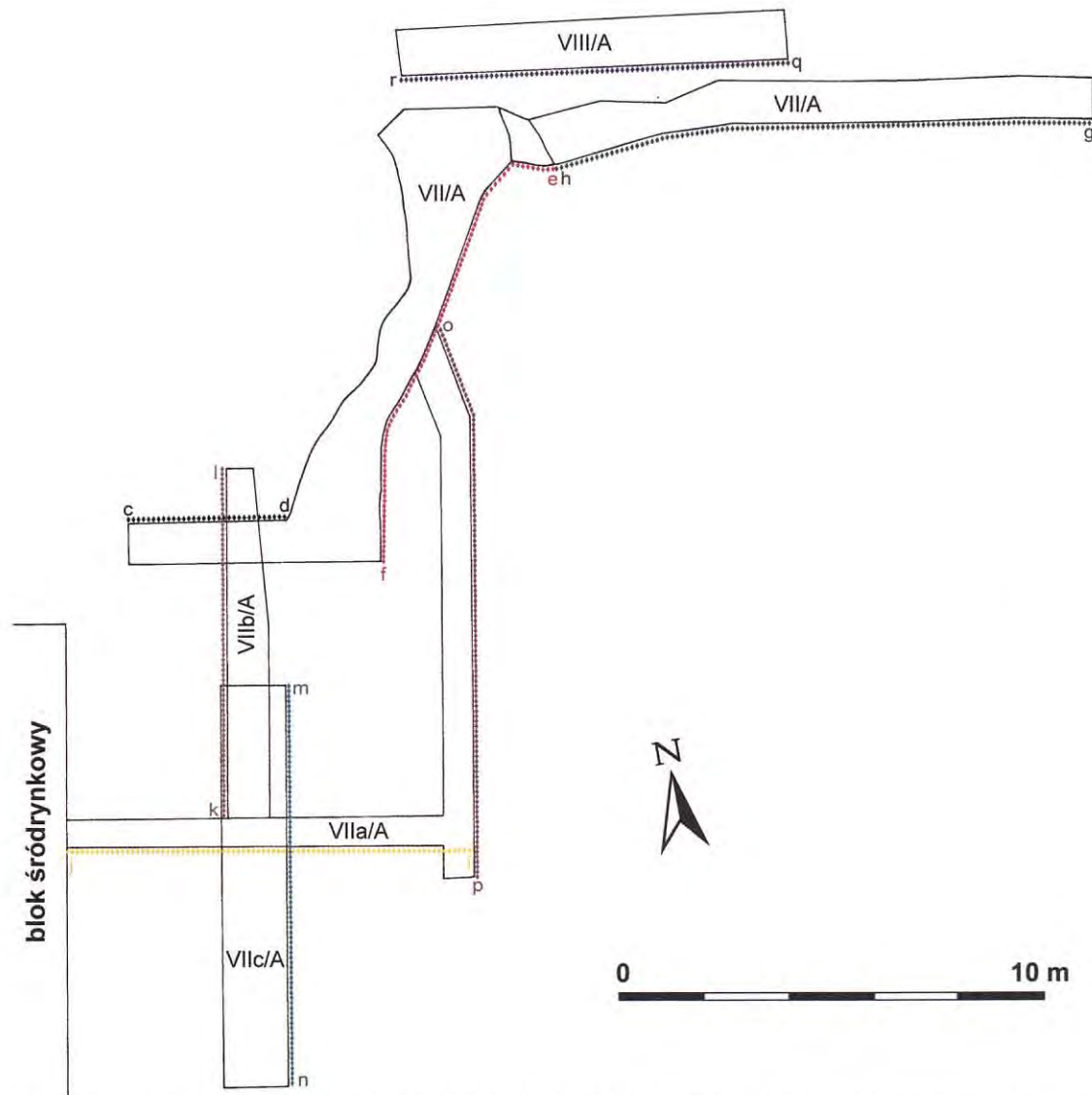
Przyłącze VIa/A/5 – dług. 6, szer. 1,2 m, a dno znajdowało się na wys. 118,84 m n.p.m. Niezaburzone nawarstwienia zachowały się w północnej części wykopu. Odpowiadały one wyróżnionym wcześniej warstwowi 4/VI/A, 3b/VI/A, 2/VI/A, 1d/VI/A, 1c/VI/A.

I n t e r p r e t a c j a. W strefie przylegającej od północy do bloku śródrynkowego zarejestrowano wiele zjawisk dostarczających informacji o sposobie użytkowania terenu w średniowieczu. Pierwotna gleba, wytworzona na bazie piasków rzecznych, przetrwała tylko w niektórych miejscach. Jej strop, bądź większe partie, aż do pełnej miąższości, zostały w różnym stopniu przetworzone lub zniszczone w trakcie użytkowania placu (warstwa 7a w wykopie VIa/A). Początki działalności człowieka datowane są w tej części Rynku tylko ogólnie na XIII w. Rezultatem tej działalności było odłożenie warstwy złożonej z próchnicy, piasku i nawozu zwierzęcego (warstwy 6 i 6b w wykopach VIa/A i VIb/A). Stwierdzono także jamę o trudnej do ustalenia funkcji (7ab w wykopie VIa/A). Na XIII w., a najpewniej na 2. poł. tego stulecia, można datować najstarsze ślady lokalnego umocnienia nawierzchni placu, wysypanego gruzem ceglanym oraz jej porządkowania i osuszania przez wysypanie piasku (6b w wykopie VIa/A). Z warstwą mierzwy, oznaczoną jako 6, wiązał się odkryty w wykopie VIb/A relikt drewnianego kramu. Kolejna warstwa mierzwy, oznaczona jako 5, datowana już jednak na XIV w., zawierała ślady konstrukcji drewnianych, prawdopodobnie kramów i lokalne bruki. Także na XIV w. datowano leżącą wyżej warstwę (4), będącą śladem cyklicznego przesypywania zabłoconej powierzchni placu piaskiem. Najmłodsze z zachowanych nawarstwień średniowiecznych, datowane na 2. poł. XIV-1. poł. XV w., zawierały relikty lokalnych drewnianych pomostów służących zapewne jako dojścia do kramów, a także publiczną studnię. Nawarstwienia ze schyłku średniowiecza i wczesnych czasów nowożytnych nie zachowały się.

Wykopy VII/A, VIIa/A, VIIb/A, VIIc/A i VIII/A

Założono je w północno-wschodnim narożu bloku śródrynkowego, w związku z wymianą instalacji wodociągowych, gazowych i kanalizacyjnych. Tworzyły nieregularną siatkę rowów łącznej długości 70 m, szerokości 1-1,5 m (ryc. 88-95). Rozplanowanie wykopów pozwoliło rozpoznać stratyografię nawarstwień na obszarze o powierzchni w przybliżeniu 10 × 20 m (ryc. 96). Głębokość rowów była jednak zróżnicowana i tylko w jednym z nich, VIIc/A, osiągnięto całość.

Naturalne podłoże tworzył tam piasek, podobnie jak w wykopach VIa/A i VIb/A. Na nim mieścił się próchniczy poziom pierwotnej gleby (warstwa 10), o zachowanej grubości 0,25 m. Jego strop miał wysokość 117,40 m n.p.m.

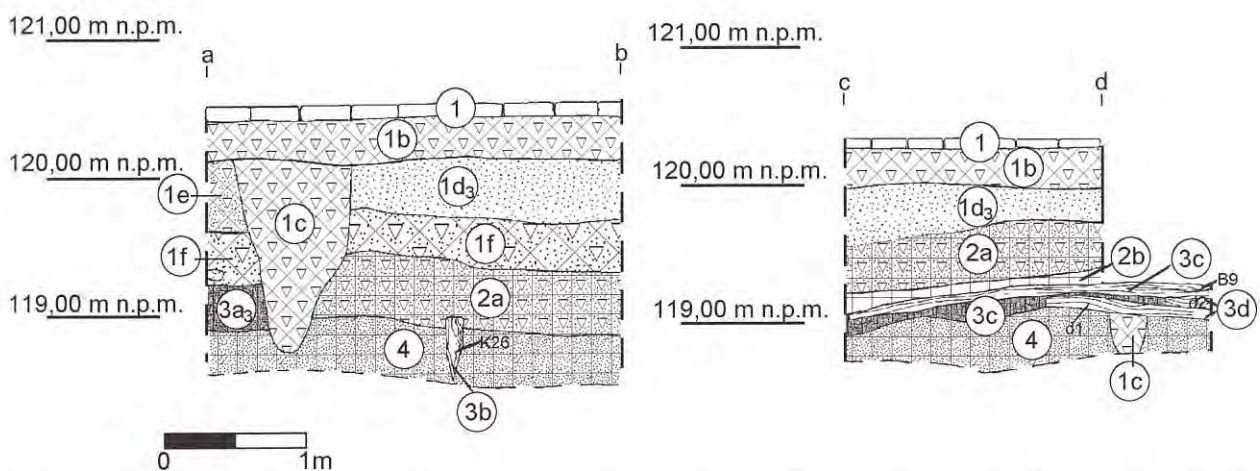

Ryc. 88. Wrocław. Rynek. Rozplanowanie wykopów VII/A, VIIa/A, VIIb/A, VIIc/A i VIII/A z zaznaczeniem linii profilowych.

Rys. P. Guszpit

Abb. 88. Breslau. Ring. Lageplan der Grabungsflächen VII/A, VIIa/A, VIIb/A VIIc/A und VIII/A mit Markierung der Aufrißlinien.

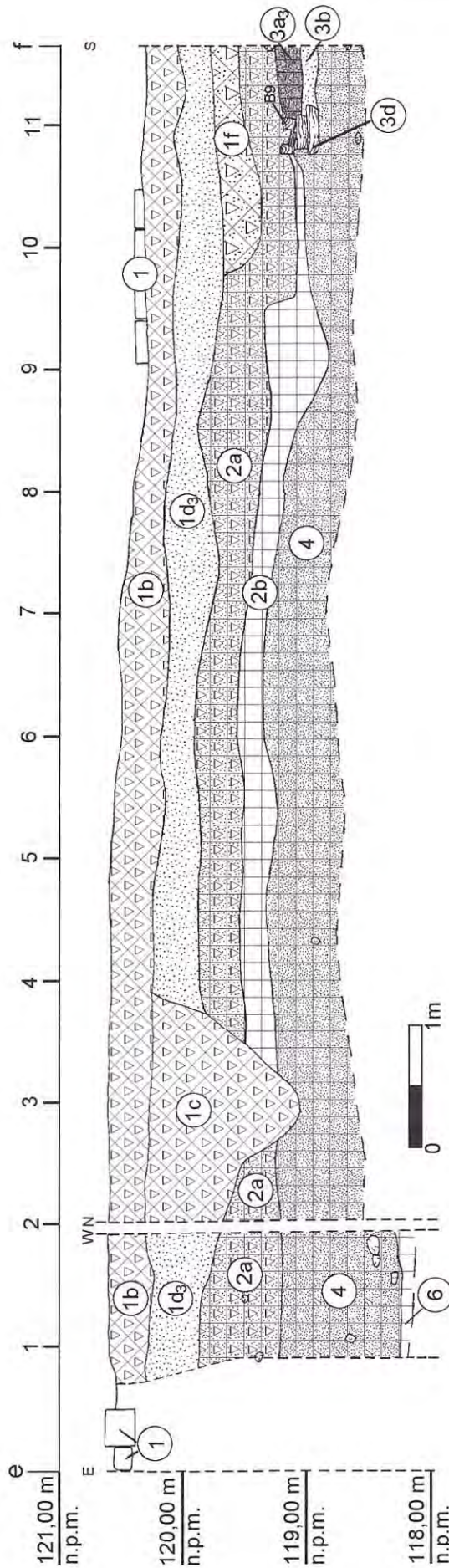
Gez. von P. Guszpit

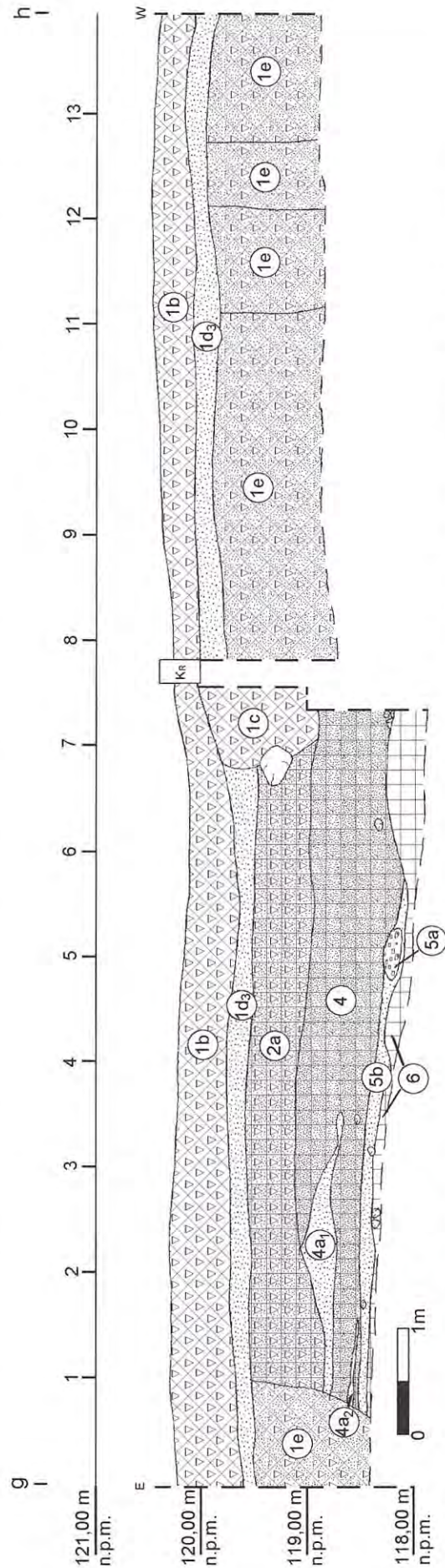
Ryc. 89. Wrocław. Rynek. Wykop VII/A, przekroje pionowe. Linie cięć zgodnie z oznaczeniami z ryc. 88. Legenda jak na ryc. 8.

Rys. M. Szczecińska, I. Wysocka

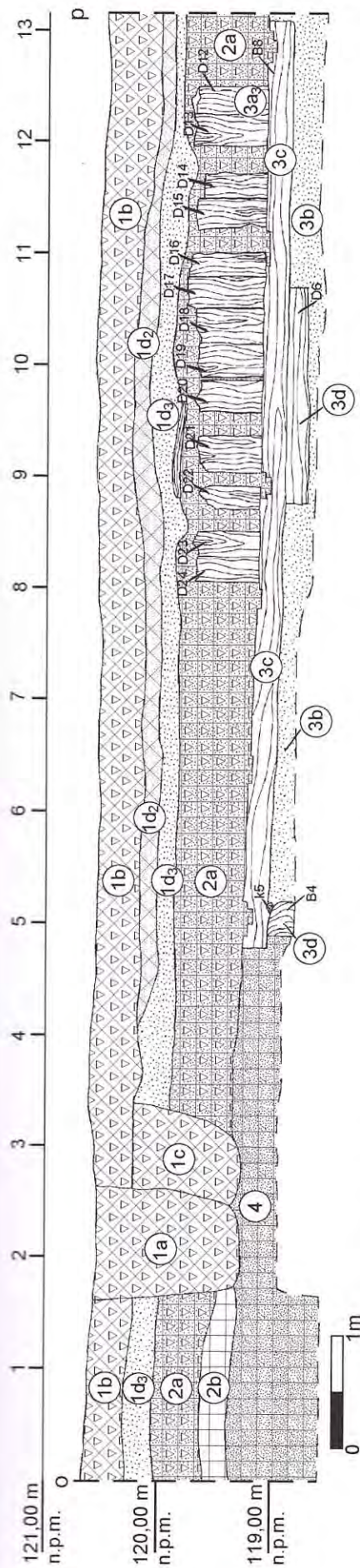
Abb. 89. Breslau. Ring. Grabungsfläche VII/A, Querschnitte. Schnittlinien gemäß den Markierungen auf der Abb. 88. Zeichen-
erklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von M. Szczecińska, I. Wysocka

Ryc. 90. Wrocław. Rynek. Wykop VII/A, przekroje pionowe. Linia cięć zgodnie z oznaczeniami z ryc. 88. Legenda jak na ryc. 88. Rys. M. Szczecińska, I. Wysocka
Abb. 90. Breslau. Ring. Grabungsfläche VII/A, Querschnitte. Schnittlinien gemäß den Markierungen auf der Abb. 88. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 88. Gez. von M. Szczecińska, I. Wysocka

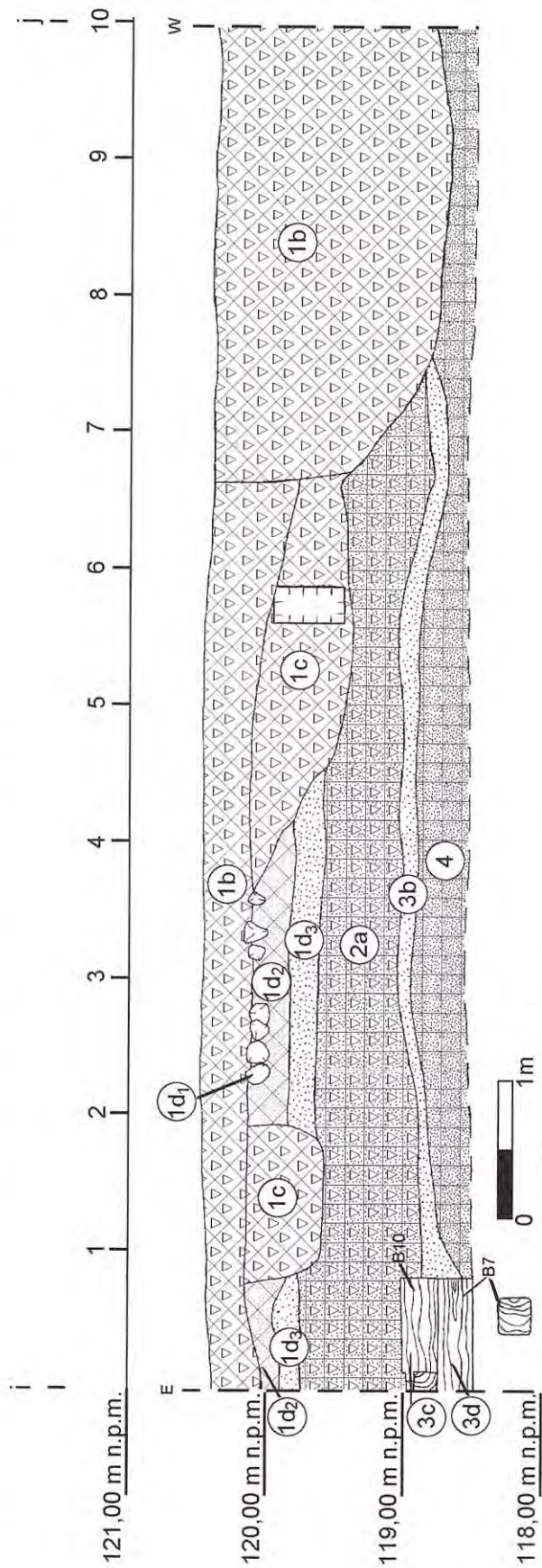

Ryc. 91. Wrocław. Rynek. Wykop VII/A, przekroje pionowe. Linia cięć zgodnie z oznaczeniami z ryc. 88. Legenda jak na ryc. 88. Rys. M. Szczecińska, I. Wysocka
Abb. 91. Breslau. Ring. Grabungsfläche VII/A, Querschnitte. Schnittlinie gemäß der Markierung auf der Abb. 88. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 88. Gez. von M. Szczecińska, I. Wysocka

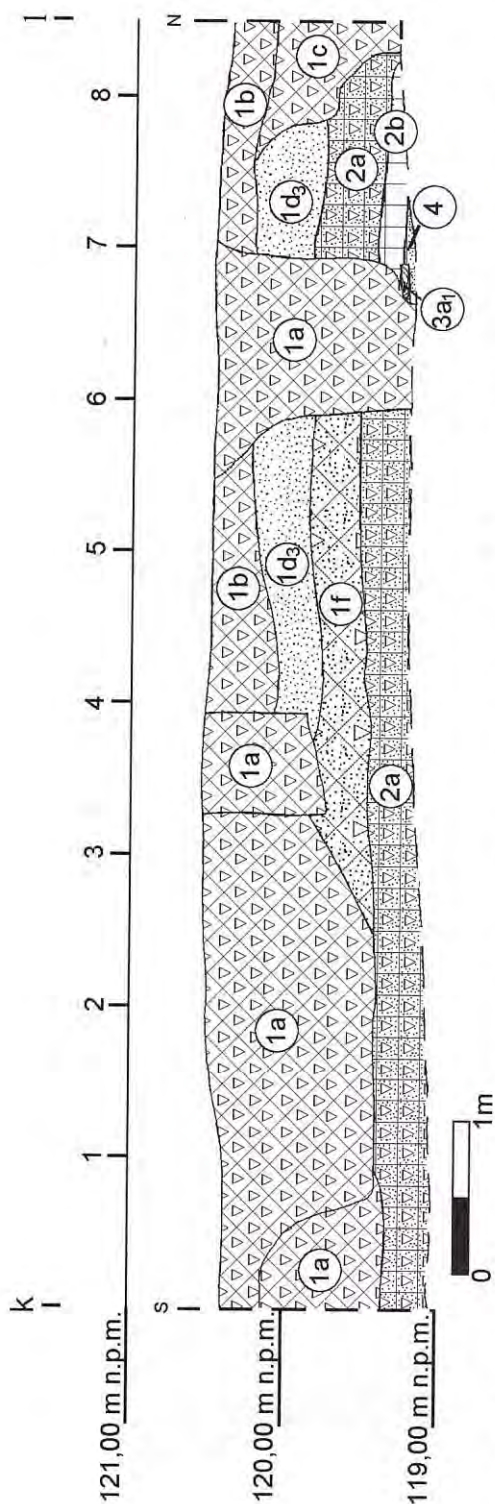
Ryc. 92. Wrocław. Rynek. Wykop VIIa/A, przekrój pionowy. Linia cięcia zgodnie z oznaczeniem z ryc. 88. Legenda jak na ryc. 88. Rys. M. Szczecińska, I. Wysocka

Abb. 92. Breslau. Ring. Grabungsfläche VIIa/A, Querschnitt. Schnittlinie gemäß der Markierung auf der Abb. 88. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 88. Gez. von M. Szczecińska, I. Wysocka

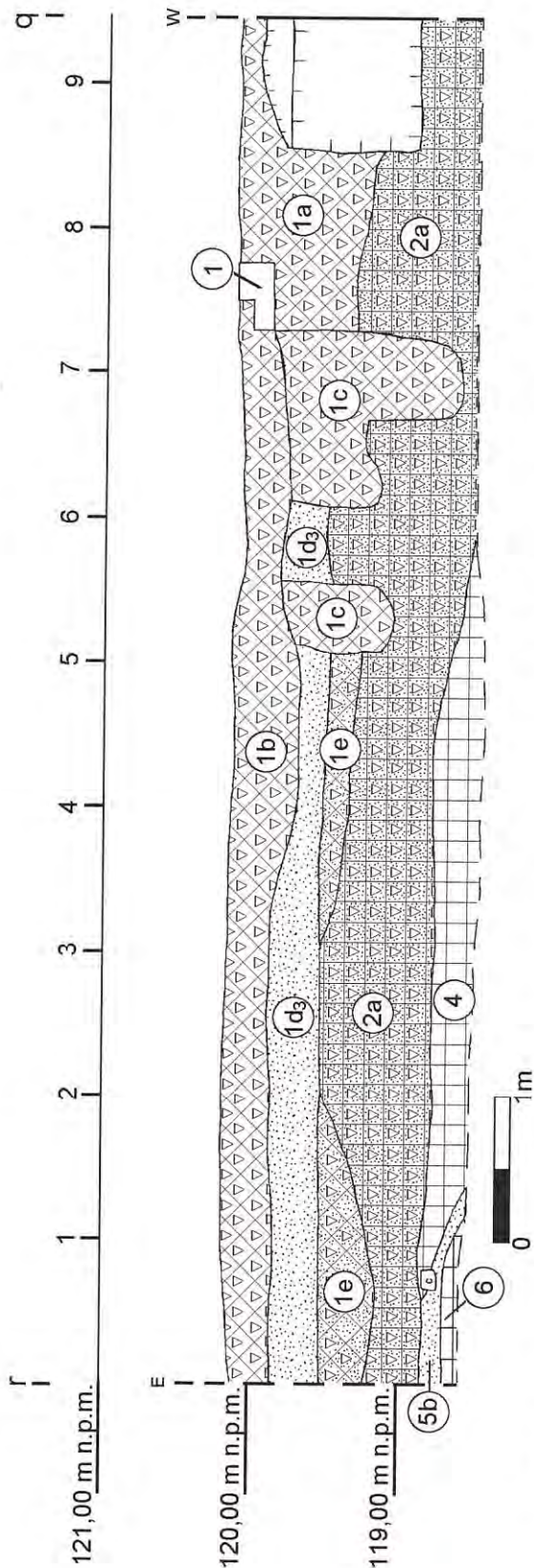

Ryc. 93. Wrocław. Rynek. Wykop VIIa/A, przekrój pionowy. Linia cięcia zgodnie z oznaczeniem z ryc. 88. Legenda jak na ryc. 88. Rys. M. Szczecińska, I. Wysocka

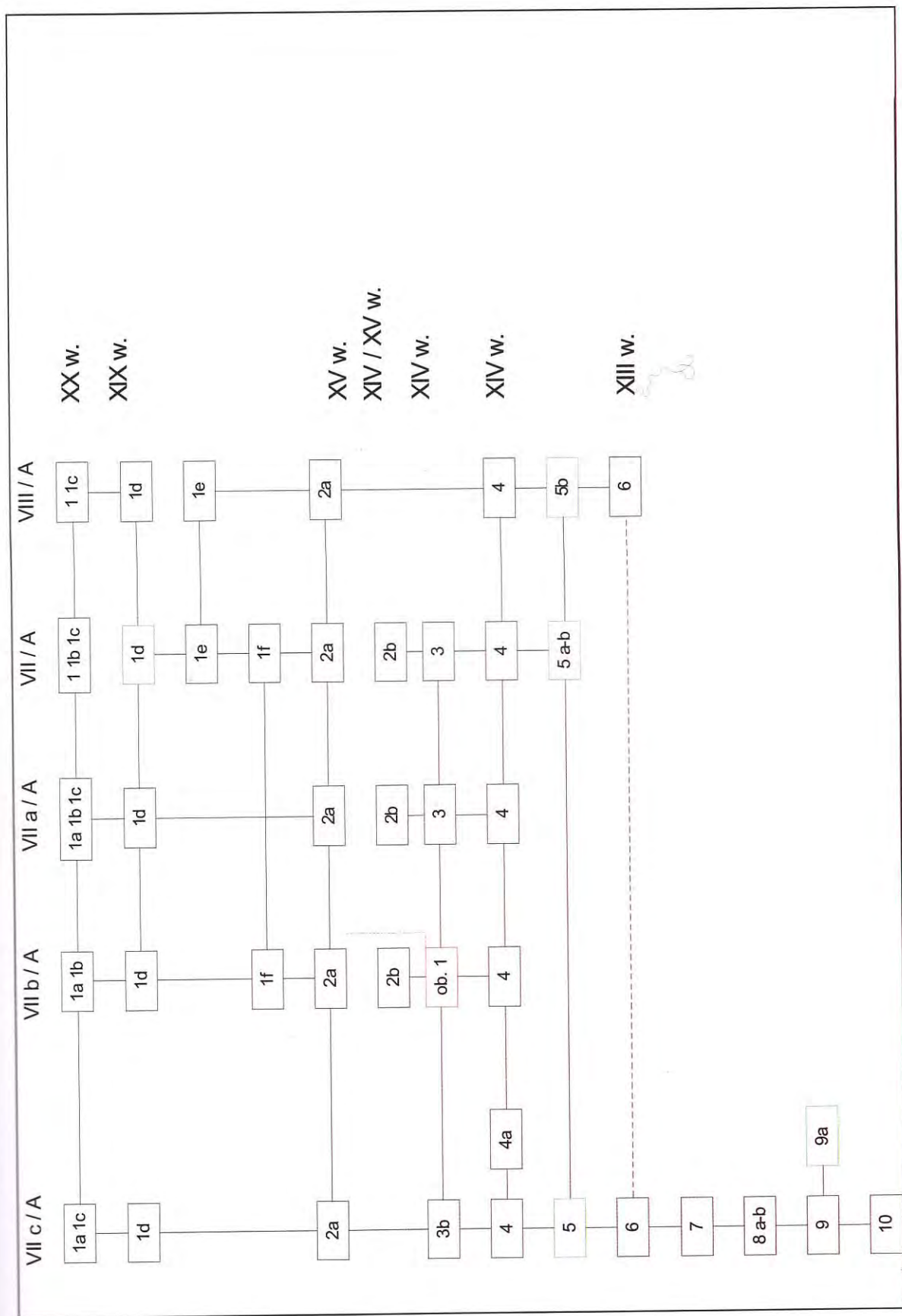
Abb. 93. Breslau. Ring. Grabungsfläche VIIa/A, Querschnitt. Schnittlinie gemäß der Markierung auf der Abb. 88. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 88. Gez. von M. Szczecińska, I. Wysocka

Ryc. 94. Wrocław. Rynek. Wykop VIIIb/A, przekrój pionowy. Linia cięcia zgodnie z oznaczeniem z ryc. 88. Legenda jak na ryc. 8. Rys. M. Szczecińska, I. Wysocka
Abb. 94. Breslau. Ring. Grabungsfläche VIIIb/A, Querschnitt. Schnittlinie gemäß der Markierung auf der Abb. 88. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von M. Szczecińska, I. Wysocka

Ryc. 95. Wrocław. Rynek. Wykop VIII/A, przekrój pionowy. Linia cięcia zgodnie z oznaczeniem z ryc. 88. Legenda jak na ryc. 8. Rys. M. Szczecińska, I. Wysocka
Abb. 95. Breslau. Ring. Grabungsfläche VIII/A, Querschnitt. Schnittlinie gemäß der Markierung auf der Abb. 88. Zeichenerklärung wie bei der Abb. 8. Gez. von M. Szczecińska, I. Wysocka

Ryc. 96. Wrocław. Rynek. Schemat stratygrafii nawarstwień w wykopach VII/A, VIIa/A, VIIb/A, VIIc/A i VIII/A. Rys. I. Wysocka
 Abb. 96. Breslau. Ring. Schema der stratigraphischen Schichtenfolge in den Grabungsflächen VII/A, VIIa/A, VIIb/A, VIIc/A und VIII/A. Gez. von I. Wysocka

Warstwa 9a – odkryta w wykopie VIIc/A, na pierwotnej próchnicy, w dwóch wycinkach. W partii północnej, na odcinku 0,94 m, miała postać jednolitego, silnie rozłożonego płata drewna o grub. 0,02 m. Sąsiadowała z belką o półokrągłym przekroju, szer. 0,12, grub. 0,07 m, leżącą w linii E-W. Płaska część połowizny odwrócona była ku górze. Prawdopodobnie do tego samego poziomu konstrukcji należy analogicznie ułożony legar, stwierdzony w południowej części wykopu, nieznacznie zagłębiony w strop pierwotnej próchnicy. Także z nim związana była smuga zbutwiełego drewna. Opisane relikty stanowią pozostałość utwardzonej nawierzchni z najstarszego etapu użytkowania placu.

Warstwa 9 – zlokalizowana w środkowej i południowej części wykopu VIIc/A, odłożona na opisanym pomoście. Tworzyła ją szara próchnica z dużą domieszką piasku. Miąższość tej warstwy sięgała 0,15 m.

Warstwa 8b – przykrywała warstwy 9, 9a i 10 na całej powierzchni wykopu VIIc/A. Tworzyła ją ciemnobrązowa mierzwa ze znaczną ilością piasku, gruzu ceglano-wapiennego, fragmentów kości zwierzęcych i wiórów drewna. Jej miąższość dochodziła do 0,26 m.

Warstwa 8a – zarejestrowana na całej powierzchni wykopu VIIc/A. Warstwa brunatnej mierzwy z dużą ilością ścinków skóry i licznymi grudkami polepy. Wystąpiły tam również pojedyncze otoczaki. Jej miąższość dochodziła do 0,5 m.

Warstwę 7 – wyróżniono na prawie całej dług. wykopu VIIc/A, poza krańcem północnym. W jej skład wchodziła ciemnobrunatna mierzwa o jednorodnym składzie, miąższości 0,2 m.

Warstwa 6 – stwierdzona została w środkowej i południowej części wykopu VIIc/A. Tworzyła ją ciemnobrązowa, dość jednolita próchnica. Miąższość tej warstwy wzrastała w kierunku północnym i dochodziła do 0,56 m. W wykopie VIII odpowiadała jej ciemnobrunatna mierzwa ze znaczą domieszką piasku i fragmentów organicznych. Uchwycono jej niewielki wycinek, przy wschodnim krańcu odkrywki, a miąższość osiągała 0,1 m.

Inwentarz: wykop VII/A – 1 sprzączka do pasa; 1 fragm. podkowy i 3 nierozpoznane przedmioty żelazne; 20 ścinków skóry; 34 nieobrobione kości zwierzęce.

Warstwa 5 – zarejestrowana została w wykopach VII/A, VIIc/A i VIII/A. W wykopie VII/A wydzielono w jej obrębie warstwę 5b – podsyp z szarego piasku z niewielką domieszką próchnicy. Miąższość podsypu wynosiła 0,18 m. Na nim stwierdzono warstwę 5a – pozostałości rozebranej nawierzchni brukowej. Tworzyły go luźne otoczaki o wymiarach 0,07 × 0,09-0,31 × 0,45 m. Strop bruku miał wysokość 118,60-118,77 m n.p.m., wznosząc się wyraźnie w kierunku wschodnim. W środkowej i północnej części wykopu VIIc zachował się podsyp pod tenże bruk. Tworzyła go warstwa próchnicy wyrównująca starsze zagłębienia powierzchni placu, osiągająca miąższość do 0,56 m. Tę samą funkcję pełniła warstwa szarego piasku (5b) odsłonięta dalej na N, w wykopie VIII/A. Jej miąższość określono na 0,12 m, a wys. stropu 118,60-118,85 m n.p.m. Stwierdzono przy tym spadek w kierunku zachodnim.

Inwentarz: w wykopie VII/A – 1 fragm. podkowy (ryc. 79d); 45 ułamków ceramiki (w tym 21 grupy B1, 14 grupy B2, 9 grupy C, 1 grupy E).

Chronologia – 2. poł. XIII w.

Warstwa 4 – zarejestrowana we wszystkich wykopach warstwa mierzwy. W wykopie VII/A zawierała domieszkę piasku, a w części północnej była silnie ilasta. W jej skład wchodziły ponadto bardzo liczne ścinki drewna, fragmenty skóry, pojedyncze, mocno rozdrobnione otoczaki i fragmenty cegieł. W północnej części wykopu, na odcinku około 2,60 m, wystąpiły soczewki szarego piasku, oznaczone jako warstwy 4a₁ i 4a₂. Grubość pierwszej dochodziła do 0,30, a drugiej sięgała 0,06 m. Miąższość całej warstwy w tej odkrywce sięgała 0,92 m. Przy dnie wykopów VIIa/A i VIIb/A zarejestrowano ją na grub. 0,8 m. Podobny skład miała warstwa 4 w wykopie VIIc/A. Jej pełna miąższość dochodziła do 0,98 m. W obrębie tejże zarejestrowano dwie soczewki silnie spiaszczonej próchnicy, oznaczone jako warstwa 4a. Długość soczewek wynosiła 0,98 (północna) i 0,72 m (południowa), a grub., odpowiednio, 0,16 i 0,08 m. Na tej samej pozycji stratygraficznej stwierdzono pokład mierzwy, także w najdalej na N wysuniętym wykopie VIII/A. Jej miąższość dochodziła tam do 1 m.

Inwentarz: wykop VII/A – 3 kłódki żelazne; 2 żelazne sprzączki do pasa; 1 nóż; 4 fragm. cienkiej blachy; 37 skorodowanych bryłek żelaza, 5 ułamków szkła, 11 fragm. tkaniny; 197 fragm. przedmiotów i ścinków skórzaných; 3 fragm. naczyń; 1 zdobiony kołeczek i 43 nierozpoznane fragm. przedmiotów drewnianych; włosy splecione w warkocz; 1 ośelka kamienna; 1 piszczałka kościana; 465 nieobrobionych kości zwierzęcych; 1 figurka ceramiczna; 1 przęślik gliniany; 7 ułamków naczyń ceramicznych (w tym 2 grupy B1, 4 grupy B2, 1 grupy C); wykop VIIa/A – 1 kłódka i 2 nierozpoznane, skorodowane przedmioty żelazne; 7 fragm. skóry; 4 fragm. naczyń i 8 innych przedmiotów drewnianych; 87 ułamków naczyń ceramicznych (w tym 45 grupy B1, 22 grupy B2, 18 grupy C, 1 grupy E).

Chronologia – XIV w.

Warstwa 3 – stwierdzona w wykopach VII/A, VIIa/A, VIIb/A i VIIc/A, wiązała się z relikdami drewnianego kramu, oznaczonego jako obiekt 1. Wkop pod budynek zagłębiał się w warstwę 4, a jego granice pokrywały się z rozmiarami konstrukcji. Głębokość można rekonstruować na podstawie sytuacji stwierdzonej we wschodnich ścianach wykopów VII/A i VIIa/A. W pierwszym z nich wynosiła ona 0,21, a w drugim 0,43 m. Budowę konstrukcji rozpoczęto od założenia podkładek pod przyciesie. System podkładek, mający na celu wypoziomowanie i ustabilizowanie przyciesi, złożony był z wykorzystanych wtórnie belek i dranic. Ułożono je pod punktami neutralnymi: w narożnikach oraz w ciągu belek, pod gniazdam i zastrzałami. W ciągu belki północnej (w wykopie VIIb/A) stwierdzono 3 podkładki:

a. fragment belki prostokątnej w przekroju, o zaokrąglonych narożach, dług. 0,42, szer. 0,3, grub. i 0,22 m, spoczywający w narożniku północno-zachodnim (belka nr 3); w zachodnim krańcu podkładki stwierdzono przecięte gniazdo, co potwierdza tezę, iż do jej wykonania wykorzystano wtórnie starszy element konstrukcji ryglowej;

b. dranca nr 1, o uchwyconej dług. 1,3 m, w przekroju prostokątna z zaokrąglonymi narożami, szer. 0,16, grub. 0,12 m, spoczywała pod dranicą nr 2 oraz, częściowo bezpośrednio pod zachodnią przyciesią, w miejscu gniazda na słup;

c. dranca nr 2, o uchwyconej dług. 0,4, szer. 0,1, grub. 0,1 m, podłożona pod północną przycies w miejscu gniazda słupa i na

III. PÓŁNOCNA STRONA BLOKU ŚRÓDRYNKOWEGO

dranicy nr 1. Dranica ta wystawała spod belki w kierunku wnętrza budynku na 0,05 m. Podobne elementy stwierdzono w konstrukcji fundamentowania ścian wschodniej i południowej:

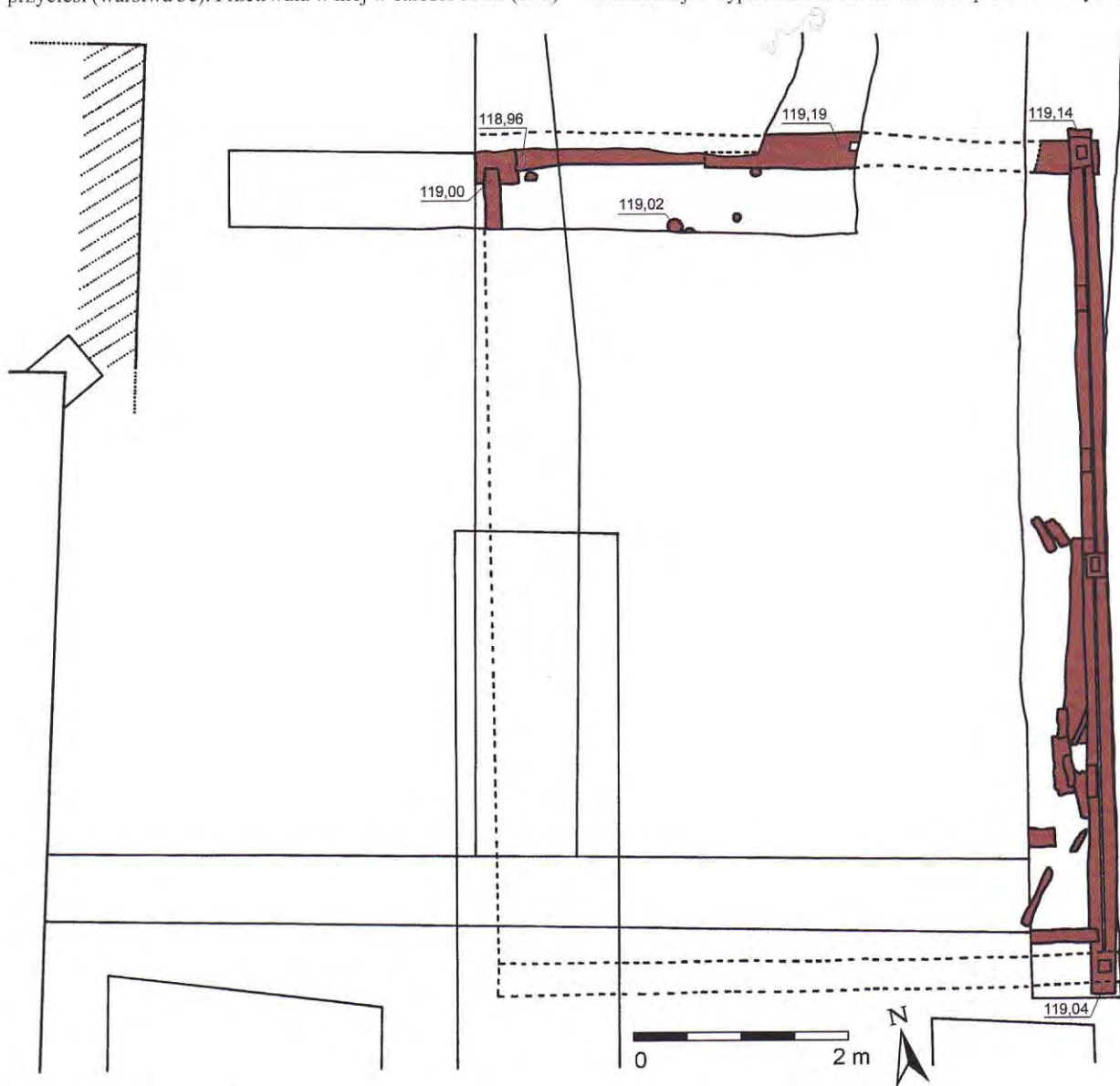
a. belka nr 4 – podłożona pod północno-wschodnie naroże budynku, dług. 0,6 m, w przekroju prostokątna z zaokrąglonymi dwiema krawędziami, szer. 0,3, grub. 0,23 m;

b. kołek nr 5, umiejscowiony między wschodnią przyciesią a belką nr 4, był kwadratowy w przekroju, o boku dług. 0,05 m, wbity ukośnie, poziomując dodatkowo belkę przyciesiową;

c. dranica nr 6 – podłożona pod wschodnią przyciesią, pośrodku ściany, pod gniazdem na słup i zastrzałem, o dług. 1,9 m, w przekroju prostokątna, szer. 0,21-0,36 i grub. 0,2 m, wystawała spod przyciesi do wnętrza budynku na 0,12-0,24 m;

d. belka nr 7, pod południowo-wschodnim narożem budynku, zarejestrowana na dług. 0,8 m, w przekroju prostokątna, szer. 0,26, grub. 0,23 m. Na podkładkach ułożono ramę przyciesi (warstwa 3c). Przetrwała w niej w całości belka (nr 8)

wschodnia (ryc. 97). Jej górna krawędź mieściła się w chwili odkrycia na wys. 119,04-119,14 m n.p.m. Długość wynosiła 8,2 m. Przekrój był w przybliżeniu prostokątny, z zaokrąglonymi krawędziami. Szerokość wynosiła 0,3 a grub. 0,22-0,24 m. W obu krańcach wycięte były zagłębienia na słupy (stojaki), a w narożu północno-wschodnim stwierdzono także połączenie belek. Zagłębienie północne było w rzucie prostokątne, o wymiarach $0,26 \times 0,30$, głęb. 0,06 m. Wykonano je w odległości 0,1 m od końcówki belki. W środku zagłębienia wydłutowano gniazdo na czop o wymiarach $0,10 \times 0,12$ m, głęb. 0,05 m. Analogiczne zagłębienie w południowym krańcu belki miało wymiary $0,26 \times 0,28$ m. Gniazdu na czop nadano zarys kwadratu o boku 0,12 i głęb. 0,4 m. Zachował się także fragment połączenia belek w narożu południowo-wschodnim. W końcówce belki południowej wykonano zacios o zachowanej dług. 0,08, głęb. 0,06 m, wchodzący w zagłębienie wykonane w krańcu belki wschodniej. Przypuszczalnie zacios ten miał pierwotnie wymiary

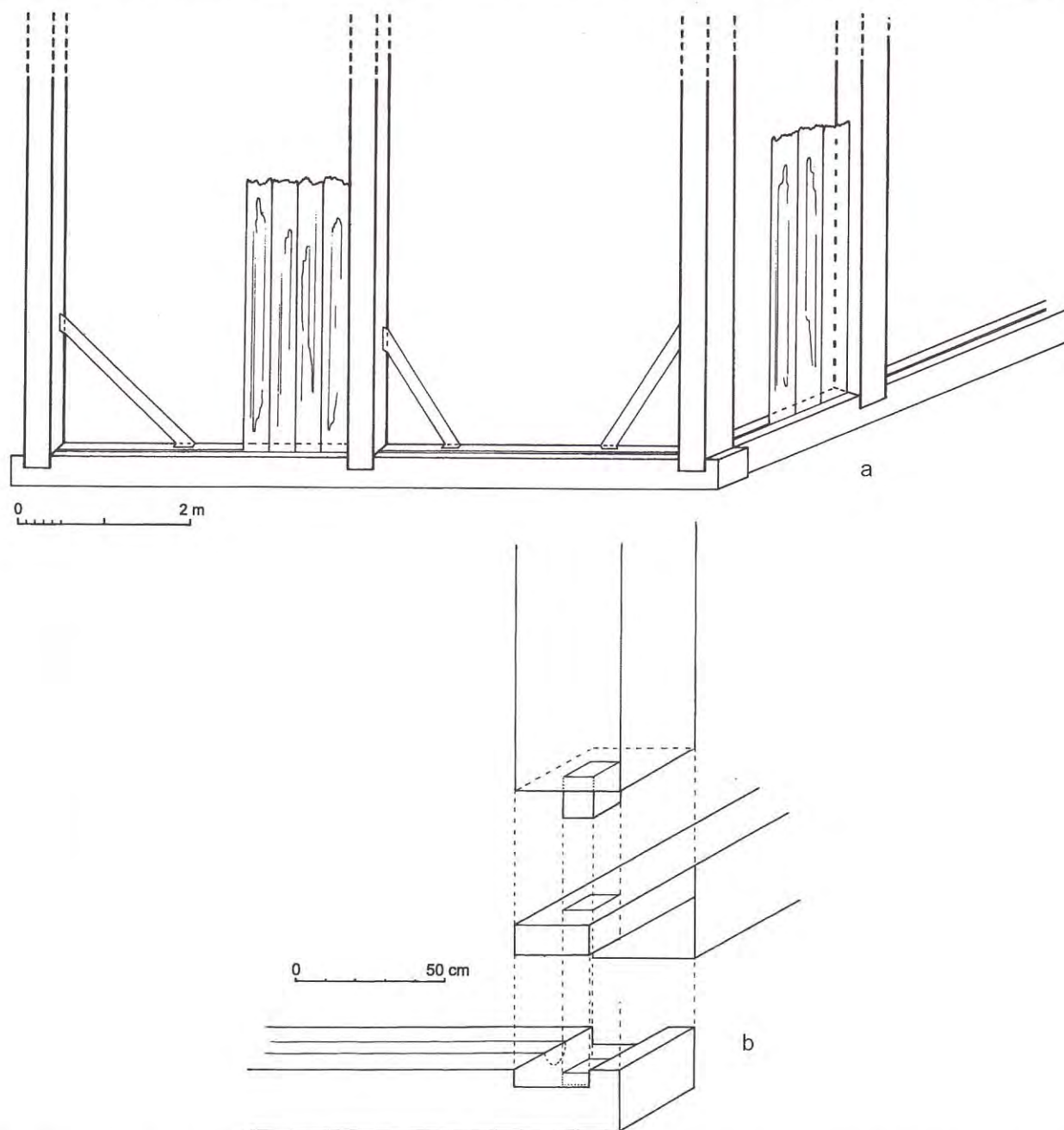

Ryc. 97. Wrocław. Rynek. Relikty drewnianego kramu – obiekt 1 z wykopów VII/A, VIIa/A, VIIb/A i VIIc/A – rzut poziomy.
Rys. M. Szczecińska, N. Lenkow

Abb. 97. Breslau. Ring. Relikte eines hölzernen Krams – Objekt 1 aus den Grabungsflächen VII/A, VIIa/A, VIIb/A und VIIc/A – Grundriß. Gez. von M. Szczecińska, N. Lenkow

zagłębienia, z analogicznym otworem na czop słupa. Połączenie to można nazwać nakładkowym z gniazdem przelotowym (ryc. 98). W środku belki, w odległości 4 m od jej północnego krańca, stwierdzono wycios na stojak. Zagłębienie miało wymiary $0,24 \times 0,24$ i głęb. 0,05 m. W jego obrębie zawarte było gniazdo na czop o wymiarach $0,11 \times 0,14$, głęb. 0,06 m. Po wewnętrznej stronie belki zlokalizowano wyciosy na osadzenie zastrzałów. Między północnym gniazdem narożnym a gniazdem środkowym mieściły się dwa zastrzały, umocowane w odległości 1,5 i 3 m od północnego krańca belki. Wycios na pierwszy z nich miał dług. 0,26, szer. 0,12 i głęb. 0,04 m. Wymiary drugiego wynosiły odpowiednio $0,26 \times 0,10 \times 0,04$ m. Trzeci,

największy, mieścił się między gniazdem środkowym a południowym, w odległości 6 m od północnego zakończenia belki. Jego wymiary wynosiły $0,04 \times 0,1 \times 0,32$ m. Wzdłuż górnej powierzchni belki biegła trapezowata w przekroju paza na dranie-stolce. Jej głęb. wynosiła 0,04-0,045 m a szer. przy dnie 0,025 i 0,04 m u góry. Północna belka (nr 9) przyciesiowa zachowała się na dług. 3,24 m (w wykopie VII/A), przy czym obie jej końcówki, podobnie jak górna powierzchnia i gniazdo środkowe, zostały zniszczone. Górna powierzchnia belki mieściła się na wys. 118,96 (kraniec zachodni) - 119,19 m n.p.m. (przy gnieździe). Zachowany przekrój belki był czworokątny z zaokrąglonymi narożami, szer. 0,22, a zachowana grub. 0,14 m.

Ryc. 98. Wrocław. Rynek. Próba częściowego odtworzenia szkieletowej konstrukcji kramu (obiekt 1 z wykopów VII/A, VIIa/A, VIIb/A i VIIc/A): a – ściana wschodnia i część północnej, b – naroże północne na poziomie przyciesi. Oprac. J. Piekalski, rys. N. Lenkow
Abb. 98. Breslau. Ring. Versuch einer teilweisen Wiederherstellung des Skelettbaus eines Krams (Objekt 1 aus den Grabungsflächen VII/A, VIIa/A, VIIb/A und VIIc/A): a – östliche und Teil der nördlichen Wand, b – Nordecke im Horizont der Grundswellen. Bearb. von J. Piekalski, gez. von N. Lenkow

Silnie zniszczone gniazdo środkowe było prostokątne, o wymiarach $0,09 \times 0,12$ m, głęb. $0,04$ m. Z uwagi na stopień zniszczenia nie zidentyfikowano towarzyszącego gniazdu wycięcia w górnej powierzchni belki, stwierdzonego przy konstrukcji gniazd w belce wschodniej. W przyciesi północnej gniazdo znajdowało się w odległości około $3,1$ m od niezachowanego, zachodniego końca belki. Stan zachowania nie pozwolił na zarejestrowanie zastrzału, umieszczonego prawdopodobnie między gniazdem środkowym a zachodnim krańcem belki. Widoczna na górnej powierzchni paza była silnie zniszczona. Jej wymiary odpowiadały prawdopodobnie parametrom stwierdzonym w belce wschodniej. Przycieś południową (belka nr 10) uchwycono na długość $0,74$ m, a jej górna powierzchnia znajdowała się na wys. $118,98$ m n.p.m. W przekroju belka była w przybliżeniu kwadratowa, o długość boku $0,26$ m.

W wykopie VII/A stwierdzono ponadto fragment zniszczonej belki (nr 11), biegnącej zgodnie ze ścianą zachodnią budynku. Uchwycono ją na długość $0,59$ m, zachowana szer. wynosiła $0,16$, a grub. $0,12$ m. Pełniła ona funkcję przyciesi lub podkładki.

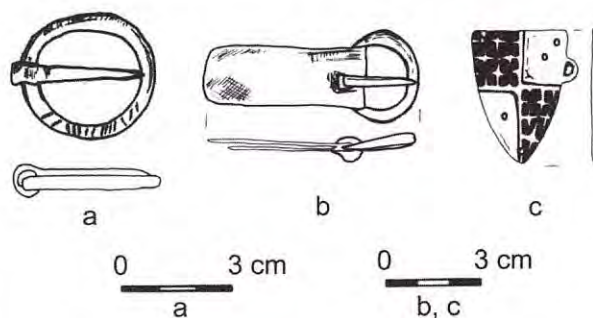
Po założeniu przyciesi we wnętrzu budynku wykonano podsyp (warstwa 3b), stabilizujący konstrukcję i izolujący wnętrze od zanieczyszczonego podłoża. Podsyp składał się z szarego piasku z niewielką ilością próchnicy. W północnej części budynku piasek zawierał pojedyncze otoczaki. Zachowana miąższość podsypu wynosiła do $0,3$ m. W dalszej kolejności wzniesiono ściany i dach budynku. Śladem tych działań był fragment ściany wschodniej budynku, zachowany na długość $4,32$ m (warstwa 3a₃ w wykopie VIIa/A). Z tworzących ten fragment ściany 17 dranic w pozycji pierwotnej przetrwało 13 (dranice nr 12-24). Ich szer. wynosiła $0,20$ - $0,32$ m, a zachowana grub. średnio $0,04$ m. Prosto ścięte końcówki tych dranic zostały osadzone w pazie belki fundamentowej. Dranice łączyły się ze sobą na wpust z własnym, trójkątnym piórem, przy czym wpusty znajdowały się w krawędziach południowych. Głębokość wpustu wynosiła średnio $0,03$, a szer. $0,010$ - $0,015$ m. Najlepiej zachowane dranice osiągały długość $0,7$ m ($119,72$ m n.p.m.).

W obrębie budynku stwierdzono ponadto 5 kołków (nr 25-29). Kołek nr 25, czworoboczny, o zachowanej długości $0,46$ m, przekroju $0,08 \times 0,10$ m, zaokrąglony na długość $0,27$ m, mieścił się przy wschodniej belce przyciesiowej. W północnej krawędzi kołka wycięta była paza o szer. i głęb. $0,02$ m. Kołki nr 26-28 wystąpiły w pobliżu ściany północnej. Dwa z nich były okrągłe w przekroju, a jeden półokrągły. Ich średn. mieściły się w przedziale $0,09$ - $0,14$ m, zachowana długość $0,34$ - $0,45$ m. Wszystkie były zastrzone i wbite w podłoże. Podobny kołek (nr 29) stwierdzono przy zachodnim krańcu tejże przyciesi. Opisane kołki łączyły się z organizacją wnętrza budynku.

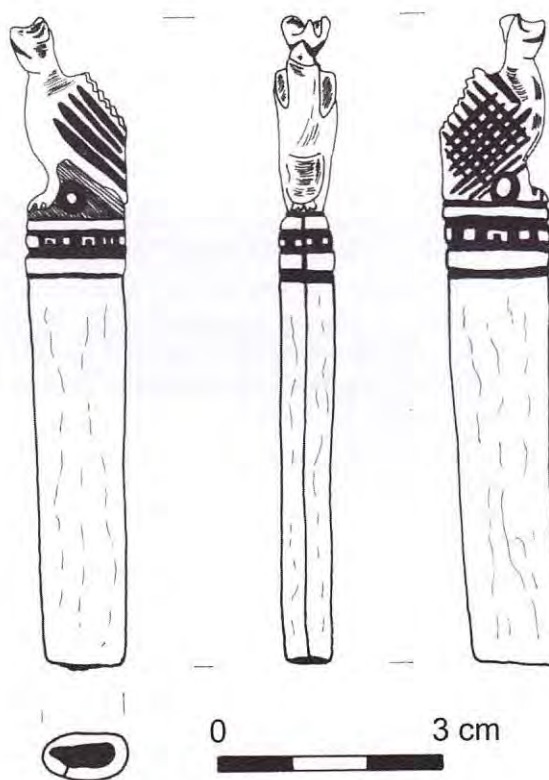
W wykopie VIIa/A, w stopie warstwy 3b stwierdzono 10 silnie zniszczonych dranic, z których jedna miała zachowany wpust. Ich bezładny układ, wymiary i stopień zużycia wskazują, że pochodziły z rozbiórki budynku.

Rekonstruowany na podstawie zachowanych relikwów budynku miał powierzchnię około 40 m². W linii N-S jego długość wynosiła $8,2$, a w linii E-W ok. $5,6$ m.

Inwentarz: w wykopie VII/A – 1 żelazna sprzączka do pasa (ryc. 99a), 1 kościana oprawa noża (ryc. 100), 582 ułamki

Ryc. 99. Wrocław. Rynek. Wykop VII/A, zabytki metalowe: a, b – sprzączki do pasa, c – plakietka. Rys. K. Jastrzębska
Abb. 99. Breslau. Ring. Grabungsfläche VII/A, Metallfunde: a, b – Gürtelschnallen, c – Plakettchen. Gez. von K. Jastrzębska

Ryc. 100. Wrocław. Rynek. Wykop VII/A, warstwa 3 – kościana oprawa noża. Rys. K. Jastrzębska
Abb. 100. Breslau. Ring. Grabungsfläche VII/A, Schicht 3 – knöcherner Messergriff. Gez. von K. Jastrzębska

naczyn ceramicznych (w tym 215 grupy B1, 193 grupy B2, 158 grupy C, 4 grupy D, 9 grupy E, 2 grupy G); w wykopie VIIa/A – 1 okucie i 3 nierozpoznane przedmioty żelazne, 48 ułamków naczyń ceramicznych (w tym 15 grupy B1; 19 grupy B2, 13 grupy C, 1 grupy E).

Chronologia – XIV w.

Warstwa 2b – stwierdzona w wykopach VII/A, VIIa/A i VIIb/A, odłożyła się w trakcie użytkowania i destrukcji kramu oznaczonego jako obiekt 1. Tworzyła ją zbita, ilasta mierzwa z bardzo dużą ilością fragmentów drewna, skóry i kości zwierzęcych. Grubość warstwy wynosiła $0,17$ - $0,50$ m.

Inwentarz: w wykopie VII/A – 1 kłódka, 1 sprzączka (ryc. 99b) i 16 nierozpoznanych przedmiotów żelaznych, 1 plakietka z metalu kolorowego (ryc. 99c) 5 ułamków szkła, 82 fragm.

przedmiotów i ścinków skórzanych, 3 fragm. naczyń i 3 nierozpoznane fragm. przedmiotów żelaznych, 1 piszczałka z kości ptasiej (ryc. 83b), 382 nieobrobione kości zwierzęce, 1069 ułamków naczyń ceramicznych (w tym 3 grupy A, 333 grupy B1, 410 grupy B2, 300 grupy C, 20 grupy E, 2 grupy G).

Chronologia – XIV w.

Warstwa 2a powstała po zniszczeniu kramu, zajmując cały przebadany obszar. Tworzyła ją ciemnobrunatna mierzwa z dużą ilością resztek organicznych, lokalnie z domieszką stabilizującego podłoże gruzu ceglano-wapiennego i piasku. Miąższość piasku: 0,28-0,70 m.

Inwentarz: w wykopie VII/A – 1 sprzączka do pasa i 16 nierozpoznanych przedmiotów żelaznych, 1 ułamek szkła, 2 fragm. tkaniny, 134 fragm. przedmiotów i ścinki skóry, 4 fragm. toczonych naczyń drewnianych, 135 kości zwierzęcych, 613 ułamków naczyń ceramicznych (w tym 61 grupy B1, 77 grupy B2, 82 grupy C, 1 grupy D i 1 grupy E); w wykopie VIIa/A – 14 skorodowanych przedmiotów żelaznych, 10 ścinków i fragm. przedmiotów skórzanych, 1 fragm. drewnianego naczynia toczonego i 6 innych fragm. przedmiotów drewnianych, 128 kości zwierzęcych.

Chronologia – XIV/XV w.

Warstwa 1f – w południowej części wykopu VII/A i w środku wykopu VIIb/A zarejestrowano pokład szarej próchnicy z dużą domieszką piasku, z gruzem ceglano-wapiennym, pojedynczymi węglami drzewnymi, otoczkami i silnie zbutwiałym drewnem. Miąższość warstwy wynosiła 0,36-0,38 m. Wydaje się, że stanowiła ona lokalny, być może luźno wyłożony drewnem, nasyp osuszający teren.

Chronologia – XV w.(?)

Warstwa 1e – symbolem tym oznaczono stwierdzone w wykopie VII/A wkopy i podsyp z XVII-XVIII w.

Warstwa 1d – stwierdzony na całym przebadanym terenie bruk z otoczek i związany z nim podsyp. Bruk datowano na koniec XIX w.

Warstwy 1a, 1b, 1c – nawierzchnia, podsypy i wkopy z czasów najnowszych.

Wykop VIII/A

Sąsadował od północy z wykopem VII/A. Miał formę rowu długości 9,2, szerokości 1,2, maksymalnej głębokości 1,67 m. Występujący w nim układ nawarstwień nawiązywał do stwierdzonego w odkryw-
kach wyżej omówionych.

Warstwa 6 – była najstarszą z zarejestrowanych. Tworzyła ją ciemnobrunatna mierzwa ze znaczną ilością odpadów organicznych, a jej miąższość wynosiła 0,1 m.

Chronologia – XIII w.

Warstwa 5b – stwierdzona we wschodniej partii wykopu, na odcinku 1,35 m. Stanowił ją szary piasek z niewielką domieszką próchnicy. Miąższość osiągała 0,12 m. Warstwa stanowi zapewne kontynuację podsypu pod bruk stwierdzony w wykopie VII/A.

Chronologia – XIII w.

Warstwa 4 – opisany wyżej pokład mierzwy. Jego grubość osiągała tam 0,34 m.

Warstwa 2a – miała skład i konsystencję jak w wykopach poprzednich. Większa była natomiast miąższość, dochodząca do 1 m.

Warstwa 1e – stwierdzony we wschodniej i środkowej partii wykopu zespół wkopów i podsypów z czasów nowożytnych.

Warstwa 1d – bruk z XIX w.

Warstwy 1, 1c – wkopy i podsypy z czasów najnowszych.

I n t e r p r e t a c j a. Na terenie sąsiadującym z północno-wschodnim narożem bloku śródrynkowego poziom stropu pierwotnej próchnicy określono na około 117,40 m n.p.m. Odkryte na niej ślady drewna sugerują umocnienie nawierzchni placu już w najstarszej fazie użytkowania terenu, w XIII w. (warstwa 9a w wykopie XIIc/A). Specyfikę działalności w XIII-XIV w. oddają zwarte warstwy mierzwy i mocno organicznej próchnicy. Informują o obecności zwierząt, szybkim odkładaniu się odpadów i wydęptywaniu wilgotnej nawierzchni. Uciążliwe zabłocone zwalczano wysypywaniem piasku, wdeptywanego następnie w podłoże lub gruzu z wypalonych, glinianych ścian budynków ryglowych. Od 2. poł. XIII w. stosowano lokalnie układane kamienne bruki na podsypach piaskowych (warstwa 5a, b w wykopie VII/A). Na XIV w. datowano, relatywnie dobrze zachowane, pozostałości drewnianego kramu. Odłożone przy nim warstwy informują, że zbudowana w technice ryglowej konstrukcja służyła kilkadziesiąt lat. Usytuowanie obiektu sugeruje, że mógł on być najdalej na wschód wysuniętym spośród ciągu kramów, tworzących północną ścianę bloku zabudowy śródrynkowej. Teren po zniszczonym kramie służył jako część otwartej powierzchni placu.

A. Limisiewicz

J. Piekalski

T. Płonka

A. Wiśniewski

Z. Wiśniewski